

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

10.06 — КМР 327.7/63(477+4СС)07-113
НУБІП України
РУДЕНКА ВОЛОДИМИРА ЮРІЙОВИЧА

2022 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ

І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 327.7:63(477+4ЄС)

ПОГОДЖЕНО

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Декан факультету

Завідувач кафедри

Гуманітарно-педагогічний

Міжнародних відносин і суспільних наук

Савицька І. М.

Шевчук О. В.

(підпис)

(ПІБ)

(підпис)

(ПІБ)

«__» _____ 20__ р.

«__» _____ 20__ р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

Співробітництво між Україною та Європейським Союзом в аграрній сфері

Спеціальність 291 "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"

Освітня програма "Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії"

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми

Доктор політичних наук

доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

(науковий ступінь та вчене звання)

Макаренко Л. П.

(підпис)

(ПІБ)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Кандидат історичних наук,

доцент кафедри міжнародних відносин і суспільних наук

Кропивко О. М.

(науковий ступінь та вчене звання)

(підпис)

(ПІБ)

Виконав

Руденко В. Ю.

(підпис)

(ПІБ студента)

КИЇВ – 2022

РЕФЕРАТ

НУБІП України

Руденко В.Ю. Співробітництво між Україною та Європейським Союзом в аграрній сфері.

Робота присвячена дослідженню проблем та тенденцій розвитку співпраці

України та Європейського Союзу в аграрній сфері. Складається з вступу, трьох розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Кількість таблиць – 1. Кількість рисунків – 2. Кількість джерел – 49.

Обсяг – 77 с.

У першому розділі розглянуто передумови активної співпраці України з Європейським Союзом, а також визначено етапи розвитку співпраці ЄС з Україною. Детально досліджено хронологію еволюції відносин Україна-ЄС, яка бере початок в 1991 році після визнання незалежності України Європейськими Співтовариствами. В 1994 році відбулося підписання Угоди про партнерство та співробітництво, яка склала основу розвитку співпраці між сторонами. Починаючи з 2014 року після укладення Угоди про асоціацію відбувається активний процес зміцнення відносин Україна-ЄС як складова євроінтеграційного прагнення України.

У другому розділі розглянуто торговельну та політичну складові співпраці, досліджено партнерство в сфері економіки та наближення законодавства, а також проаналізовано соціально-економічне співробітництво. Звернено увагу на важливість ролі ЄС у процесі європейської інтеграції України як рекомендаційного та дорадчого партнера.

У третьому розділі визначено переваги та недоліки подальшої еволюції співпраці ЄС і України, а також окреслено перспективи розвитку співробітництва. Виокремлено загрози для аграрної сфери України та бізнесу в сфері.

Ключові слова: Європейський Союз, Україна, аграрна сфера, євроінтеграція, продовольча безпека.

НУБІП України

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. Еволюція відносин Україна-ЄС в аграрній сфері.....	9
1.1. Ретроспектива співробітництва між Україною та ЄС.....	9
1.2. Нормативно-правова база аграрного співробітництва між Україною та ЄС.....	18
РОЗДІЛ 2. Співробітництво в аграрній сфері між Україною та ЄС.....	28
2.2. Розвиток аграрного сектору як частина євроінтеграції України (2014- 2022 роки).....	40
РОЗДІЛ 3. Перспективи розвитку відносин між Україною та ЄС в аграрній сфері.....	51
3.1. Порівняльна характеристика стратегій розвитку агросектору України та ЄС.....	51
3.2. Прогнозування результатів розвитку співробітництва між Україною та ЄС в аграрній сфері.....	51
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	71

ВСТУП

Актуальність обраної теми. Станом на сьогодні Україна є одним з головних акторів міжнародних відносин в аграрній сфері, беручи на себе роль експортера аграрної продукції. При цьому одним із ключових векторів зовнішньої політики України є курс на інтеграцію до Європейського Союзу.

Отже, співробітництво між Україною та ЄС, як актора в європейському економічному та політичному просторі, є головним пріоритетом для владних структур України та її народу. Зважаючи на роль України в у сфері міжнародних відносинах, варто надати оцінку співробітництва з Європейським Союзом саме в цій складовій економічного життя.

Слід зазначити, що до підписання Угоди про асоціацію, відносини між Україною і ЄС в аграрній сфері розглядалися в першу чергу як складова економічних торговельних процесів. Починаючи з 2014 року, визначено 10 сфер співробітництва у галузі сільського господарства і сільських територій, при цьому найбільша частина зобов'язань України пов'язана з прийняттям регулятивних норм ЄС в аграрному секторі.

Для визначення предмету і об'єкту дослідження слід конкретизувати сутність базових дефініцій: “аграрна сфера” і “аграрний сектор”.

Поняття “аграрна сфера” є ключовим елементом нашого дослідження. Дефініції “аграрна сфера” та “аграрний сектор”, хоч і мають схожі характеристики, проте переважна більшість науковців вважають, що перша є поняттям більш широким. Визначення “аграрний сектор” донедавна пов'язувалося з тією частиною національної економіки, яка об'єднує виробництво, переробку сільськогосподарської продукції, а також аграрні відносини між його суб'єктами. Сьогодні ж дефініція “аграрний сектор” передбачає ще специфічний вид бізнесу.

Аграрна сфера, на думку дослідників, є ширшим поняттям; на відміну від аграрного сектора тут присутній взаємозв'язок із соціальною інфраструктурою сільської місцевості.

Отже, поняття “аграрна сфера” включає в себе як аграрний сектор, так і соціальну сферу та інфраструктуру сільської місцевості.

Донедавна дослідження відносин в аграрній сфері було переважно прерогативою дослідників, які розглядали ці процеси з точки зору економіки.

У сфері міжнародних відносин між Україною та країнами ЄС одним із пріоритетів була міжнародна торгівля, де продукція аграрного сектору становила \$3,6 млрд. у 2018 р.

На нашу думку, ключову роль у цьому співробітництві відіграють міжнародні договори та рішення міжнародних організацій, які сприятимуть зміцненню партнерства нашої держави та ЄС у сфері виробництва та обігу агропродукції, підвищенню ефективності та конкурентноспроможності українського аграрного сектору і аграрної сфери.

Таким чином, існує потреба обґрунтування неперервності, позитивної динаміки і перспективності співробітництва між Україною та Європейським Союзом в аграрній сфері та розвитком відносин в даному напрямку.

Метою магістерської роботи є дослідження співробітництва між Україною та ЄС в аграрній сфері в умовах євроінтеграції України та його вплив на політичну та економічну ситуацію сторін.

Виходячи з мети, у роботі повинні бути реалізовані такі завдання:

- дослідити еволюцію відносин між Україною та Європейським Союзом,
- проаналізувати інструменти та механізми співпраці в аграрній сфері між

Україною та ЄС;

- оцінити перспективу розвитку відносин між Україною та ЄС та його вплив на аграрну сферу обох сторін

Об'єктом дослідження є еволюція відносин та процеси розвитку співробітництва між Україною та Європейським Союзом в аграрній сфері.

Предметом дослідження є інструменти та механізми співробітництва в аграрній сфері між ЄС та Україною.

Методи дослідження. Під час дослідження теми магістерської роботи було використано загальнонаукові (комплексного підходу, абстрагування, аналізу, синтезу, історичний і логічний) та спеціальні методи (контент-аналізу; прогностичний).

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів. Значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані у дослідженні висновки, узагальнення, можуть використовуватися науково-дослідницькій діяльності з подальшого вивчення складових співробітництва України з країнами світу в аграрній сфері та вивченні навчальних курсів «Аграрна політика розвинених країн світу» та «Аграрна дипломатія».

Інформаційна база дослідження. У межах дослідження було використано офіційні сайти Кабінету міністрів України, Євроінтеграційного порталу, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Європейської комісії тощо. Нормативно-правову базу склали тексти чинних угод між Україною та Європейським Союзом. Теоретичну основу склали праці Пугачової К. М., Шеремета О., Цимбалюк І., Риковської Л., Урби С., Хорунжого М., Шульги О., Павлової Г.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що об'єднують шість підрозділів, висновків та списку використаних джерел. В тексті наявна таблиця та два рисунки за результатами дослідження.

Апробація результатів роботи. Основні результати магістерської роботи були апробовані на міжнародній науково-практичній конференції “Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики” (м. Київ, 2022 р.).

Публікації. За результатами проведеного кваліфікаційного дослідження опубліковано тези доповіді, зокрема:

Руденко В. Ю. Внесок країн НАТО в забезпечення продовольчої безпеки за умов повномасштабної війни в Україні. Матеріали міжнародної науково-

практичної конференції “Відносини між Україною і НАТО на сучасному етапі: досягнення та виклики (02.06.2022) м. Київ, Україна. С.139-140.

Руденко В.Ю., Кропивко О.М. Еволюція відносин Україна-ЄС в аграрній сфері (2014-2022). Вісник аграрної історії. N39-42. С.92-97

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 1

Еволюція відносин Україна-ЄС в аграрній сфері.

1.1. Ретроспектива співробітництва між Україною та ЄС.

Співробітництво між Україною та Європейським Союзом є одним з головних геополітичних векторів зовнішньої політики України, який також називають європейським вектором. Важливо зазначити, що цей вектор було сформовано на початку набуття Україною незалежності в 1991 році, і за період незалежності він був посилений та поставлений в пріоритет владою України.

Тож розгляд саме аграрного співробітництва між Україною та ЄС є неможливим без охоплення історії розвитку відносин між цими акторами міжнародних відносин в загальному.

Перший контакт Європейського Союзу з Україною відбувся в грудні 1991 року, коли “міністр закордонних справ Нідерландів як головуючої в Раді Європейських Співтовариств держави у своєму листі від імені ЄС офіційно визнав незалежність України”[5]. Таким чином, на той час ще Європейські Співтовариства стали одним з міжнародних акторів, що першими визнали Україну незалежною.

Після цього представниками українських владних структур неодноразово проголошувалися наміри розбудовувати відносини з ЄС.

Так, “у Постанові Верховної Ради України від 2 липня 1993 року “Про основні напрями зовнішньої політики України” вперше йдеться про власні євроінтеграційні прагнення. У документі закріплювалося, що “перспективною метою української зовнішньої політики є членство України в Європейських Співтовариствах за умови, що це не шкодитиме її національним інтересам. З метою підтримання стабільних відносин з Європейськими Співтовариствами Україна укладе з ними Угоду про партнерство і співробітництво, реалізація якої стане першим етапом просування до асоційованого, а згодом – до повного її членства у цій організації”[10]. Ця Постанова була одним із основних

нормативно-правових документів, що формували зовнішньополітичний курс України впродовж майже 20 років, до втрати чинності в 2010 році.

Наміри України щодо євроінтеграції були також неодноразово зазначені в інших документах, виданих органами влади України. Зокрема, у “Стратегії інтеграції України до ЄС” та “Програмі інтеграції України до ЄС”, схваленими Указами Президента України від 11 червня 1998 та 14 вересня 2000 років. Зокрема, у “Стратегії”, набуття повноправного членства в ЄС проголошено довготерміною стратегічною метою європейської інтеграції України”[6].

Євроінтеграційні наміри підтвержені у “Постанові Верховної Ради України щодо рекомендацій парламентських слухань про співробітництво України та ЄС” від 28 листопада 2002 року та “Заяві Верховної Ради України від 22 лютого 2007 року стосовно підготовки до початку переговорів щодо нової угоди між Україною та ЄС”[10].

Вагомість співпраці з Європейським Союзом виражається не лише у формі нормативно-правових актів, поданих попереду. Важливими є також певні механізми двосторонньої співпраці.

Так, одним з таких механізмів є Європейська політика сусідства.

Європейська політика сусідства є відносно новою основою для двосторонньої співпраці між ЄС і його східними та південними сусідами, концептуальні обриси якої сформульовані у повідомленнях Європейської Комісії “Ширша Європа – сусідство: нові рамки відносин з нашими південними та східними сусідами”

(березень 2003 р.) та “Європейська політика сусідства. Стратегія” (травень 2004

р.). Європейська політика сусідства здійснюється переважно на двосторонній основі між ЄС та країнами-партнерами у межах взаємно узгоджених Планів дій.

Молдова і Україна узгодили свої Плани дій у 2005 році. Дана Політика була створена як модель поступової і часткової інтеграції з ЄС. Вона передбачала наступні кроки:

- здійснення Планів дій ЄПС і, можливо, нових документів (угод про асоціацію), які прийдуть їм на заміну, оскільки термін їх дії спливає;

• укладення угод проглибоку і всеохоплюючу зону вільної торгівлі;
• збільшення обсягів внутрішньорегіональної торгівлі між партнерами з ЄПС в залежності від їх готовності до подальшої інтеграції;

• створення між державами-членами ЄС і партнерами з ЄПС інтеграційного блоку, який можливо називатиметься Економічним співтовариством сусідства, яке в практичному плані буде дещо обмеженою версією Європейської економічної зони.

Після ЄПС Європейським Союзом на Празькому установчому саміті Східного партнерства (7 травня 2009 року) було започатковано нову ініціативу, яка має вужчий напрямок. “Східне партнерство – зовнішньополітична ініціатива Європейського Союзу, яка поширюється на шість східноєвропейських сусідів Євросоюзу – Азербайджан, Білорусь, Вірменія, Грузія, Молдова та Україну” [34].

Ця Ініціатива діє і на сьогодні.

“Східне партнерство передбачає можливість оновлення договірно-правової бази відносин ЄС зі східними сусідами шляхом заміни угод про партнерство та співробітництво на угоди про асоціацію, створення поглиблених та всеохоплюючих зон вільної торгівлі (ПВ ЗВТ), лібералізацію візового режиму між ЄС та державами-партнерами тощо.

Започаткування Східного партнерства привело до розмежування зовнішньополітичних підходів ЄС до відносин з південними та східними сусідами ЄС, які до цього перебували в однакових умовах Європейської політики сусідства. З точки зору України це був крок у правильному напрямку, оскільки східні сусіди є європейськими державами і можуть претендувати на членство в ЄС за умови досягнення відповідних критеріїв” [34].

Таким чином, Європейська політика сусідства була замінена на нову форму співпраці, спрямовану ще більше на поступову євроінтеграцію країн-учасників, в тому числі й України.

Слід відмітити, що активний діалог між Україною та ЄС щодо угоди про асоціацію, безвізовий режим тощо проводився ще до Установчого саміту у Празі.

Тому, як зазначено на сайті Представництва України при Європейському Союзі, слід розглядати Східне партнерство не як рамкову політику, а як доповнення до більш амбітного двостороннього формату своїх відносин з ЄС. Таким чином, безумовним пріоритетом для України є розвиток відносин з ЄС у двосторонньому форматі, у той час як Східне партнерство розглядається передусім як форум для багатостороннього діалогу з питань впровадження реформ та відносин з ЄС” [34].

Як бачимо, Східне партнерство є важливим механізмом співпраці між ЄС та країнами-учасниками ініціативи, оскільки підтримує прагнення України до євроінтеграції у вигляді рекомендаційного органу.

Ці рекомендації в рамках ініціативи надаються в різних форматах:

- самітів, які проводяться, як правило, раз на два роки, за участі глав держав та урядів держав-членів ЄС та країн-партнерів.
- засідань міністрів закордонних справ країн ЄС і східноєвропейських партнерів, які проводяться, як правило, раз на рік у Брюсселі або Люксембурзі.
- чотирьох тематичних платформах Східного партнерства, де розглядаються питання:

1. “Зміцнення інституцій і належне урядування” – питання демократії та прав людини, гостинності та внутрішніх справ; безпеки та стабільності.

2. “Економічний розвиток та ринкові можливості” – торгівлі; фінансового сектора, сільського господарства, малих та середніх підприємств; гармонізації цифрових ринків.

3. “Взаємозв’язки, енергоефективність, довкілля та зміна клімату” – підтримка розвитку інфраструктури, взаємозв’язків та диверсифікації поставок енергоносіїв; гармонізації політик у сфері довкілля і зміни клімату.

4. “Мобільність і міжлюдські контакти” – культури та молоді; освіти, науки досліджень та інновацій; міграції та інтегрованого управління кордонами” [34].

У 2010 році Президентом України Віктором Януковичем було підписано Закон “Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, який замінив вище проаналізовану Постанову “Про основні напрями зовнішньої політики України”.

У ньому “забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в ЄС” (стаття 11) визнано однією з основоположних засад зовнішньої політики України є” [10]. Цей Закон є чинним і на сьогодні з певними редакціями.

За президентства Віктора Януковича спостерігалось певне сповільнення розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом. Це було пов’язано із його намірами посилити вектор зовнішньої політики в напрямку Російської Федерації та Митного Союзу, хоча до 2013 року ці наміри не були явними. Спроба у листопаді 2013 року різко змінити геополітичний вектор спричинила до подій, пізніше названих “Євромайданом”. [10]. Такий крок з боку влади суперечив прагненню народу України щодо входження до європейського економічного та політичного простору що й призвело до революції, яка вчергове підтвердила важливість євроінтеграційних процесів та рухів серед населення України.

Про незворотність курсу України на європейську інтеграцію, метою якої є набуття членства в Європейському Союзі йдеться у Постанові Верховної Ради України “Про підтвердження курсу України на інтеграцію до Європейського Союзу та першочергові заходи у цьому напрямі”, яку було прийнято після перемоги Революції Гідності, 13 березня 2014 року. Було також відзначено, що Україна як європейська держава, яка поділяє спільну історію та цінності з країнами Європейського Союзу, має право подати заявку на набуття членства у Європейському Союзі відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз. Цією Постановою Верховна Рада України рекомендувала Виконуючому обов’язки Президента України та Кабінету Міністрів України низку першочергових кроків у сфері європейської інтеграції, передусім у контексті укладення Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Із підписанням та ратифікацією у 2014 році Угоди про асоціацію між Україною та ЄС відносини сторін почали розбудовуватися у якісно новому форматі політичної асоціації та економічної інтеграції. Під час підписання Угоди про асоціацію 27 червня 2014 року Президентом України Петром Порошенком та під час її ратифікації 16 вересня 2014 року Верховною Радою України було зроблено заяви, що Україна розглядає укладення Угоди про асоціацію як черговий крок на шляху до досягнення кінцевої мети європейської інтеграції – набуття повноправного членства України в Європейському Союзі”[10]. На сьогодні дана Угода є основою розвитку відносин та співпраці між Україною та ЄС.

Підписання Угоди стало поштовхом до розширення форм та механізмів співпраці Україна-ЄС. Так, “дорожню карту та першочергові пріоритети становлення та розвитку України як члена європейської сім’ї визначено у Стратегії сталого розвитку “Україна - 2020”, схваленої Указом Президента України №5/2015 від 12 січня 2015 року. У Документі зазначено, що ратифікувавши Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, Україна отримала інструмент та дороговказ для внутрішніх перетворень, а виконання вимог цієї Угоди дає можливість Україні в подальшому стати повноцінним членом ЄС”[6].

Між Україною та Європейським Союзом існує ще одна форма двосторонньої співпраці – саміти Україна-ЄС. Перший саміт у Києві 5 вересня 1997 року відбувся після підписання Україною Угоди про партнерство та співробітництво. Українську делегацію очолював Президент України Леонід Кучма. Делегацію ЄС представляли Президент Європейської Ради Жан-Клод Юнкер і Президент Європейської Комісії Жак Сантер.

У ході зустрічі було підтверджено європейський вибір України згідно з Угодою про партнерство і співробітництво між Україною та Європейськими співтовариствами та їхніми державами-членами, підписаною у 1992 році; обговорено питання розбудови спільної договірно-правової бази відносин, розглянуто шляхи поглиблення економічного співробітництва”[30]. Після

ратифікації Угоди про асоціацію відбулася зміна в нормативно-правовому забезпеченні проведення самітів. Було визначена їх правова основа: стаття 5 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, відповідно до якої “сторони проводять регулярні засідання в рамках політичного діалогу на рівні самітів”.

Участь в самітах мали брати Президенти України, Європейської Ради та Європейської Комісії. Проведення передбачалося щороку, місцями проведення було визначено Україну та Брюссель (почергово).

Вказувалося, що “рустрічі у рамках самітів надають сторонам можливість на найвищому рівні підбити підсумки співробітництва між Україною та ЄС за рік, що минув, визначити пріоритети взаємодії на найближче майбутнє, обговорити розвиток ситуації в Україні та Європейському Союзі, а також узгодити позиції щодо актуальних міжнародних питань” [30].

Станом на жовтень 2022 року відбулося 23 саміти, останній з яких пройшов 12 жовтня 2021 року в Києві. 24-й саміт має відбутися в Брюсселі в 2022 році, проте в зв’язку з наявною в Україні ситуацією можливе його перенесення або ж проведення в онлайн форматі.

Важливим кроком в розвитку відносин між Україною та ЄС стало впровадження в 2017 році безвізового режиму для громадян України. “Опівночі на 11 червня громадяни України з біометричними паспортами отримали право на безвізові поїздки до країни ЄС та деяких окремих членів Шенгенської зони.

Навесні 2017 року Європейський Союз завершив усі процедури для запровадження безвізового режиму для України” [1]. Це рішення з боку ЄС значно спростило пересування громадян України країнами Європейського Союзу, оскільки отримання візи стало необхідністю в значно меншій кількості випадків. Безвізовий режим надає можливість вирушати до “всіх країн ЄС, окрім Великої Британії та Ірландії, до Ісландії, Ліхтенштейну, Норвегії та Швейцарії - які належать до шенгенської зони, але не є членами ЄС” [43]. Можливим стало перебування на поданих поперед територіях “на 90 днів протягом кожного півроку у бізнесових, туристичних і сімейних цілях, для навчання, ділових

поїздок та участі у виставках, конференціях тощо. Водночас, наприклад, для тривалого навчання у країнах ЄС треба буде отримувати довгострокову візу. Також безвізовий режим не надаватиме українцям права працювати в ЄС”[43].

Як бачимо, завдяки цьому режиму відбулося значне спрощення надання міграційних послуг в певних сферах людської життєдіяльності, що є черговим кроком до євроінтеграції.

Повертаючись до нормативно-правових актів, одним з ключових етапів ствердження євроінтеграційного прагнення України стало внесення змін до

Конституції України в 2019 році. 7 лютого 2019 року Верховна Рада України

ухвалила Закон про внесення змін до Конституції України щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Метою Закону є

законодавче закріплення в Конституції України цивілізаційного вибору,

європейської ідентичності Українського народу та незворотності стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та Організації Північноатлантичного договору.

Конституція є основним та головним законом України, і закріплення євроатлантичного курсу в ній має надважливе значення.

На сьогодні останнім етапом розвитку відносин Україна-ЄС стало надання Україні статусу кандидата в члени Європейського Союзу. “23 червня 2022 року Європейська Рада на саміті у Брюсселі ухвалила рішення про надання Україні

статусу країни-кандидата в члени Європейського Союзу”[5]. Це символізувало

єдність і солідарність європейської спільноти, рішуче заявила про підтримку українців в боротьбі за незалежність, територіальну цілісність і право вільного вибору майбутнього.

Як визначено, статус країни-кандидати значно розширює можливості

України в отриманні підтримки з боку ЄС. Зокрема, “Євросоюз (...) демонструє

свою готовність тісніше інтегрувати Україну в структури ЄС, допомогти країні відновитися після війни та досягти високих критеріїв членства в ЄС”[33].

По суті, статус кандидата для України суттєво підвищує рівень відповідальності ЄС за процеси в політичній, економічній, соціальній і гуманітарній сферах України, а також за досягнення Україною суттєвого поступу в цих сферах.

Перспектива членства в ЄС, за визнанням багатьох експертів, є важливим драйвером реформ, який підкріплюється солідним фінансуванням з боку ЄС.

Кандидатство зробить Україну повноправним членом програм та ініціатив Євросоюзу, відкритих як для країн ЄС, так і країн зі статусом кандидата на членство”[33].

Отже, за період незалежності відносини Україна-ЄС пройшли низку змін: від визнання незалежності України Європейськими Співтовариствами до надання статусу кандидата на членство в ЄС. Майже весь цей період простежувалась тенденція до євроінтеграції, проте був і проміжок часу з різкою зміною курсу владою України. Було створено різноманітні механізми двосторонньої взаємодії й укладено низку угод для підтримання дружніх відносин та їх розвитку.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

1.2. Нормативно-правова база аграрного співробітництва між Україною та ЄС.

У рамках двостороннього співробітництва Україна та ЄС уклали велику кількість угод, які стосуються всіх аспектів людської життєдіяльності, включаючи й аграрну сферу.

Так, основними міжнародними нормативно-правовими документами, що стосуються співробітництва України та Європейського Союзу в аграрній сфері є Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (далі — УПС)[36], Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директоратом Європейської Комісії (далі — Меморандум)[22] та Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію)[35]. Ці три документи складають основу взаємодії України з ЄС в аграрній сфері.

“Першою правовою основою відносин між Україною та ЄС, яка започаткувала співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 14 червня 1994 року (набрала чинності 1 березня 1998 року).

Укладення Угоди про партнерство та співробітництво між Україною та ЄС (УПС) започаткувало співробітництво з широкого кола політичних, торговельно-економічних та гуманітарних питань. Укладення УПС дозволило встановити регулярний двосторонній діалог між Україною та ЄС на політичному та секторальних рівнях, впровадити впорядкований режим торгівлі між обома сторонами на основі принципів ГАТТ/СОТ, визначити пріоритети адаптації законодавства України до стандартів та норм Європейського Співтовариства (*acquis communautaire*) у пріоритетних секторах української економіки”[10].

Станом на сьогодні дана Угода не є чинною на підставі пункту 1 Статті 479 Угоди про асоціацію: “1. Угода про партнерство і співробітництво між Україною, з однієї сторони, і Європейськими Співтовариствами та їхніми державами-членами, з іншої сторони, яку вчинено в м. Люксембург 14 червня 1994 року і яка набрала чинності 1 березня 1998 року, разом з протоколами до неї втрачає чинність.

2. Ця Угода про асоціацію замінює вищезгадану Угоду. Посилання на вищезгадану Угоду в усіх інших угодах між Сторонами вважаються посиланнями на цю Угоду”[35]. Попри втрату чинності 01.09.2017 року, коли Угода про асоціацію почала застосовуватись у повному обсязі, УПС була основою міжнародного співробітництва Україна-ЄС протягом майже 20 років, тому її аналіз важливий. За своєю суттю вона не була угодою про аграрне співробітництво, проте у своїй структурі містила положення, що стосуються цієї сфери.

Так, у Статті 1 УПС йдеться: “Цією Угодою встановлюється Партнерство між Співтовариством і його державами-членами з одного боку та Україною з іншого боку. Цілями такого Партнерства є:

1. забезпечення у відповідних рамках політичного діалогу між Сторонами, який сприятиме розвитку тісних політичних відносин;
2. сприяння розвитку торгівлі, інвестицій і гармонійних економічних відносин між Сторонами і, таким чином, прискоренню їхнього сталого розвитку;
3. створення основ взаємовигідного економічного, соціального, фінансового, цивільного, науково-технічного та культурного співробітництва;
4. підтримка зусиль України по зміцненню демократії і розвитку її економіки та завершенню переходу до ринкової економіки”[36].

Оскільки аграрна сфера є частиною національної економіки, третя ціль Партнерства стосується і розвитку співробітництва в сільському господарстві, рибальстві й лісництві як складових аграрної сфери.

Стаття 52 цієї Угоди містить наступні положення: “1. Співтовариство та Україна вступають в економічне співробітництво з метою сприяння процесу економічних реформ та відродження і сталого розвитку України. Таке співробітництво зміцнюватиме і розвиватиме економічні зв'язки на благо обох Сторін.

2. Політичні та інші заходи приймаються з метою здійснення економічних та соціальних реформ та перебудови економічної системи в Україні і будуть визначатися вимогами сталого та гармонійного соціального розвитку; вони також в повній мірі враховуватимуть екологічні аспекти.

3. З цією метою співробітництво зосереджується, зокрема, на промисловій кооперації, заохоченні та захисті інвестицій, державних поставках, зближенні політики стандартизації в гірничовидобувній та сировинній галузях, науці та техніці, освіті та навчанні, АПК і сільському господарстві (...)

5. При необхідності економічній та іншим формам співробітництва, обумовленим в цій Угоді, може надаватися з боку Співтовариства технічна допомога на основі відповідних правил Ради Співтовариства стосовно технічної допомоги Незалежним Державам, пріоритетів, погоджених у орієнтовній програмі про технічну допомогу Співтовариства Україні і встановлених процедур її координації та здійснення” [36]. У цій статті сільське господарство та АПК вказані як одна з ключових галузей співробітництва, що надало Україні можливість отримувати допомогу для цієї сфери з боку ЄС.

Стаття 60 УПС надає основні цілі співробітництва в сільському господарстві та агропромисловому секторі: “Метою співробітництва в цій галузі є здійснення аграрної реформи, модернізація, перебудова та приватизація сільського господарства, агропромислового сектора та сектора послуг в Україні, розвиток внутрішнього та зовнішнього ринків для українських товарів, за умов, які забезпечують захист навколишнього середовища, враховуючи необхідність посилення безпеки в постачанні продуктів харчування. Сторони також прагнутимуть до поступового наближення українських стандартів до технічних

правил Співтовариства стосовно промислових і сільськогосподарських продуктів харчування, включаючи санітарні і фітосанітарні стандарти” [36]. Тож Угода про партнерство і співробітництво сформувала основу та окреслила основну мету двосторонньої взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері.

Діалог з аграрних питань було визначено як ще один формат співпраці між Україною та ЄС, а його проведення заплановане двічі на рік (в рамках реалізації Меморандуму про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства) [32]. Меморандум є непрямым продовженням УПС, що вказано в пункті 1 тексту Меморандуму: “Діалог має розвиватись на основі Угоди про партнерство та співробітництво і сприяти зусиллям, що докладають обидві сторони з метою впровадження Плану дій Україна - ЄС, підписаного 21 лютого 2005 року в Брюсселі” [22].

Цілями діалогу, за текстом пункту 2 Меморандуму, є:

“(1) Сприяти взаєморозумінню, довірі та розвитку двостороннього співробітництва між сторонами в сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості;

(2) Започаткувати нові комунікаційні канали з метою активізації обміну інформацією, задля своєчасного інформування про проблемні питання, що виникають, а також сприяти їх ефективному вирішенню;

(3) Сприяти та поглиблювати взаєморозуміння щодо політики кожної з сторін в сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості” [22].

Також в тексті Меморандуму було окреслено основний зміст двостороннього діалогу: “(1) Здійснювати обмін інформацією щодо власного досвіду щодо розроблення та впровадження політики в сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості, а також законів та норм;

(2) Здійснювати обмін інформацією з питань сільськогосподарського виробництва і торгівлі (імпорт - експорт). Оцінювати розвиток відповідних ринків та його наслідки для виробництва сільськогосподарської продукції;

(3) Проводити обговорення нових технологій, що мають відношення до сільськогосподарського розвитку;

(4) Здійснювати обмін думками, прагнучи до наближення політики щодо якості, окрім безпеки продуктів харчування, сільськогосподарської продукції, включаючи географічні зазначення та виробництво органічної продукції;

(5) Сприяти зближенню позицій України та ЄС з питань, які розглядаються в рамках міжнародних організацій (IGC, ISO, FAO тощо);

(6) Сприяти доступу сторін до питань, які становлять інтерес;

(7) Обговорювати будь-які інші питання, які становлять взаємний інтерес у сфері сільського господарства та розвитку сільської місцевості [22].

Таким чином, Меморандум не лише містить основні цілі співробітництва між Україною та ЄС в сфері сільського господарства, а й надає юридичну основу для механізму співпраці у вигляді Діалогу.

У 2014 році Україна та Європейський Союз уклали Угоду про асоціацію, яка замінила УПС як головний документ щодо двостороннього співробітництва. В Угоді серед інших питань йдеться про аграрну сферу, зокрема у Главі 17 "Сільське господарство та розвиток сільських територій" Розділу V "Економічне та галузеве співробітництво". Напрямами співробітництва визначені: органічне фермерство, стандарти торгівлі рослинами та політика якості.

Співпраця відбувалася в рамках Кластеру №5 Підкомітету з питань економіки та іншого галузевого співробітництва Комітету асоціації між Україною та ЄС – Кластер «Сільське господарство та розвиток сільських територій, транскордонне та регіональне співробітництво, р. Дунай, рибальство та морська політика» [32]. Як бачимо, Угода про асоціацію охоплює не одну з складових аграрної сфери – сільське господарство, а й інші складові. Цей факт посилює рівень співробітництва в цій галузі та надає більше можливостей для двосторонньої взаємодії.

Стаття 404 Угоди про асоціацію окреслює основні сфери співробітництва:

- “а) сприяння взаємному розумінню політик у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;
- б) посилення адміністративних спроможностей на центральному та місцевому рівнях щодо планування, оцінки та реалізації політики;
- в) заохочення сучасного та сталого сільськогосподарського виробництва, з урахуванням необхідності захисту навколишнього середовища і тварин, зокрема поширення застосування методів органічного виробництва й використання біотехнологій, *inter alia* шляхом впровадження найкращих практик у цих сферах;
- г) обмін знаннями та найкращими практиками щодо політики розвитку сільських територій з метою сприяння економічному добробуту сільських громад;
- д) покращення конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі та ефективності і прозорості ринків, а також умов для інвестування;
- е) поширення знань шляхом проведення навчальних та інформаційних заходів;
- ж) сприяння інноваціям шляхом проведення досліджень та просування системи дорадництва до сільськогосподарських виробників;
- з) посилення гармонізації з питань, які обговорюються в рамках міжнародних організацій;
- и) обмін найкращими практиками щодо механізмів підтримки політики у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій;
- й) заохочення політики якості сільськогосподарської продукції у сферах стандартів продукції, вимог щодо виробництва та схем якості”[35].

Виходячи з поданого попередю, можна заявити, що, в порівнянні з УПС чи Меморандумом, Угода про асоціацію розширила рамки взаємодії між Україною та ЄС в аграрній сфері. Зокрема, було додано сприяння покращенню конкурентоспроможності сільськогосподарської галузі України та підтримка інвестицій в галузь.

НУБІП України

Таким чином, розділ 17 Угоди про асоціацію містить основні положення щодо напрямів співробітництва між Україною та ЄС в галузі сільського господарства.

Розділ 18 Угоди про асоціацію в свою чергу окреслює основи співробітництва в галузі рибальства та морської політики. Стаття 410 Угоди містить наступні положення: “Сторони підтримують ініціативи, зокрема взаємний обмін досвідом та надання підтримки, з метою забезпечення впровадження політики сталого рибальства, що ґрунтується на пріоритетних напрямках в асquis ЄС у цій сфері, зокрема:

a) управлінні водними живими ресурсами, рибальськими зусиллями та технічними заходами;

b) перевірці й контролі рибальської діяльності шляхом використання необхідного обладнання для спостереження, зокрема системи моніторингу суден, а також на розбудові відповідних адміністративних та судових структур, здатних застосовувати належні заходи;

c) узгодженому зборі даних про вилов, вивантаження, флот, біологічні та економічні дані;

d) управлінні риболовними потужностями, в тому числі функціонуючим реєстром риболовного флоту;

e) вдосконаленні ефективності ринків, зокрема шляхом просування організацій виробників, надання інформації споживачам, стандартів розміщення на ринку та простежуваності;

f) розвитку структурної політики у галузі рибальства, з особливою увагою до сталого розвитку прибережних громад”[35].

Тож цей розділ, як і розділ 17, окреслює основні сфери взаємодії в межах галузі.

Виконання поданих попередю цілей в сільськогосподарській та рибній галузях є важливим для подальшої інтеграції України в європейський простір. Тому як доповнення до Угоди про асоціацію було прийнято низку регламентів

Європейського Союзу для зближення чинних стандартів України до рівня ЄС.

Зокрема, це:

- ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) 2016/673 від 29 квітня 2016 року про внесення змін і доповнень до Регламенту (ЄС) № 889/2008 про встановлення детальних правил імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007 про органічне виробництво і маркування органічних продуктів, що стосуються органічного виробництва, маркування та контролю,

- ДЕЛЕГОВАНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) 2017/1182 від 20 квітня 2017 року на доповнення Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1308/2013 стосовно шкал Союзу для класифікації яловичих, свинячих і баранячих туш та стосовно звітування про ринкові ціни на деякі категорії туш і живих тварин,

- ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) № 1358/2014 від 18 грудня 2014 року про внесення змін і доповнень до Регламенту (ЄС) № 889/2008 про встановлення детальних правил імплементації Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007, що стосуються походження тварин органічної аквакультури, практик господарювання в аквакультурі, кормів для тварин органічної аквакультури та продуктів і речовин, дозволених для використання в органічній аквакультурі,

- РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) № 2015/1391 від 13 серпня 2015 року про внесення змін до Регламенту (ЄС) № 1200/2009 про імплементацію Регламенту Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 1166/2008 про обстеження структури фермерських господарств і обстеження методів сільськогосподарського виробництва щодо коефіцієнтів переведення в умовне поголів'я та означень характеристик,

- РЕГЛАМЕНТ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ І РАДИ (ЄС) № 2018/1091 від 18 липня 2018 року про інтегровану статистику фермерських господарств і скасування регламентів (ЄС) № 1166/2008 та (ЄС) № 1337/2011,

• ІМПЛЕМЕНТАЦІЙНИЙ РЕГЛАМЕНТ КОМІСІЇ (ЄС) 2018/150 від 30 січня 2018 року про внесення змін до Імплементативного регламенту (ЄС) 2016/1240 стосовно методів дослідження та оцінювання якості молока і молочних продуктів, що підпадають під дію державних інтервенцій та відповідають критеріям для надання допомоги на зберігання на складах приватного користування.

Ці документи встановлюють орієнтир для України у вигляді нових стандартів оцінювання, обстеження та аналізу сільськогосподарських підприємств, та виробництва продуктів.

Також варто оглянути Угоду між Урядом України та Європейською Комісією про фінансування заходу “Підтримка ЄС для розвитку сільського господарства та малих фермерських господарств в Україні”. Ця Угода хоч і не є основоположною, як подані попередні документи, але свідчить про тісну співпрацю між Україною та ЄС в аграрній сфері та її розвитку. Як визначено в документі, її метою є “залучення допомоги Європейського Союзу для сприяння розвитку більш інклюзивного та конкурентоспроможного аграрного сектору, орієнтованого на зростання та сталий розвиток малих і середніх фермерських господарств та малих і середніх підприємств. Загальний внесок ЄС в рамках Угоди складає 26 млн. євро” [10].

Аналіз основних нормативно-правових документів, що регламентують співробітництво між Україною та ЄС в аграрній сфері, укладених в період з 1998 року по 2020 року, Угоди про партнерство та співробітництво, Меморандуму про взаєморозуміння, Угоди про асоціацію, Угоди про фінансування, доповнювальних актів до Угоди про асоціацію, дозволяють зробити висновок, що всі вони містять положення щодо цілей та механізмів співробітництва між сторонами.

Висновки до розділу 1

Таким чином було окреслено основні етапи розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом від визнання незалежності України до надання

статусу кандидата на вступ до ЄС. Охарактеризовано основоположні документи щодо аграрної співпраці між сторонами та проведено аналіз їх впливу на еволюцію співпраці в аграрній сфері.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

РОЗДІЛ 2

Співробітництво в аграрній сфері між Україною та ЄС

2.1. Роль агропродовольчої продукції в зовнішньоторговельних відносинах між Україною та ЄС.

Розгляд співробітництва в аграрній сфері є неможливим без поглиблення в зовнішньоторговельні відносини, оскільки за своєю суттю аграрна сфера є виробничою. Вона включає в себе виробництво продуктів сільського господарства, а також їх збут.

“Сучасний етап розвитку світової економіки та окремих країн характеризується прискоренням міжнародних інтеграційних процесів, у тому числі в агропродовольчій сфері. Важливим показником інтеграції є обсяг взаємної торгівлі між учасниками інтеграційного угрупування” [28]. Таким чином прагнення України до інтеграції в європейський економічний простір значно посилює частку ЄС в зовнішній торгівлі України.

У рамках дослідження торговельних відносин між двома сторонами необхідно в першу чергу надати дані щодо торговельного обороту, тобто дані імпорту та експорту певної продукції, а також її частку в структурі торгівлі.

Беручи до уваги той факт, що 2022 календарний рік ще не завершився, доцільною є робота з даними 2021 календарного року. Так, за даними Державної служби статистики України в 2021 році до країн Європейського Союзу з України було експортовано товарів на суму 26792969,3 тис. дол. США, при цьому імпорт товарів складав 28954281,2 тис. дол. США. Порівняно з 2020 роком показники становили 149,4% та 125,2% відповідно, що показує зростання торговельного обороту з країнами ЄС.

Щодо продукції аграрної сфери можна навести таблицю з даними експорту та імпорту певних категорій продукції для порівняння:

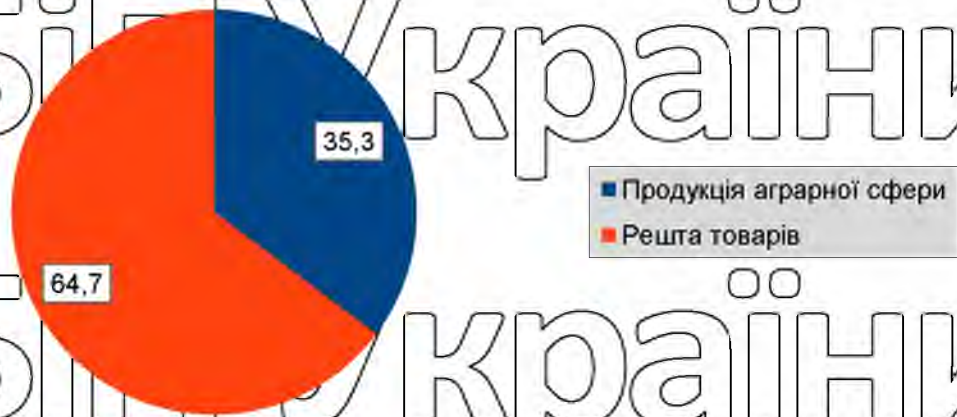
Товарна структура зовнішньої торгівлі з країнами ЄС у 2021 році

Код	назва	Експорт			Імпорт		
		товарів згідно з УКТ ЗЕД	тис. дол. США	у % до 2020	у % до загального обсягу	тис. дол. США	у % до 2020
	Живі тварини, продукти тваринного походження						
	Продукти рослинного походження						
	Жири та олії тваринного або рослинного походження						
	Готові харчові продукти						
	Шкури необроблені, шкіра вичинена						
	Деревина і вироби з деревини						
	Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів						

За даними Державної служби статистики України

Для візуального вираження частки продукції аграрної сфери в зовнішньоторговельному обороті між Україною та ЄС наведено діаграми для експорту та імпорту відповідно:

Експорт

Імпорт

Рис. 2.1. Частка продукції аграрної сфери в експорті та імпорті Україна-ЄС

Як бачимо з наведених вище даних, за всіма категоріями продукції аграрної сфери відбулося збільшення обороту як в експорті, так і в імпорті. При цьому найбільше збільшення у відсотковому вираженні спостерігається серед деревина та виробів з деревини 146,5% та 135,6% відповідно. З іншого боку, найбільша

частка серед експорту належить продуктам рослинного походження, а серед імпорту — готовим харчовим продуктам (14,3% та 7,8% відповідно).

Як бачимо, частка аграрної продукції складає понад третину товарної структури українського експорту, проте імпорт даної продукції з Європейського Союзу — менше п'ятої частини.

За даними моніторингу обсягів торгівлі сільськогосподарськими товарами у період з січня по вересень 2021 року цьому Україні займала 4 місце з аграрного

Варто також зазначити, що умови торгівлі між Україною та ЄС з 1 січня 2016 р. регламентуються положеннями розділу IV "Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею" Угоди про асоціації між Україною та ЄС". Тож розглянута в попередньому розділі Угода про асоціацію є важливим документом для теми, що розглядається, в значно ширшому колі питань.

Так, у статті 1 Угоди про асоціацію йдеться про цілі даного документу, однією з яких є: "запровадити умови для посилення економічних та торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, у тому числі завдяки створенню поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі, як це визначено у Розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди» [35]. Ця зона покликана значно скростити торговельні відносини між Україною та ЄС шляхом встановлення різноманітних товарних квот, зменшення митних зборів тощо.

Створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) ("поглибленої і всеохоплюючої") є частиною Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом і однією з найамбітіозніших двосторонніх угод, які будь-коли укладав Євросоюз. ЗВТ спрямована на зменшення та скасування тарифів, які застосовуються сторонами щодо товарів, лібералізацію доступу до ринку послуг, а також на приведення українських правил та регламентів, що стосуються бізнесу, у відповідність до правил і регламентів ЄС з метою сприяння руху товарів і послуг

між сторонами та взаємного недискримінаційного ставлення до компаній, товарів і послуг на території України та ЄС.

З набранням чинності Угодою про асоціацію Європейський Союз запровадив для України режим автономних торговельних преференцій – одностороннє (з боку ЄС) скасування ввізних мит, яке стосується 94,7% усього обсягу промислових товарів та 83,4% сільськогосподарських товарів і харчової продукції, що імпортуються Євросоюзом з України [5]. Як бачимо, ПІВ ЗВТ є основою двосторонніх торговельних відносин між Україною та ЄС та надає низку економічних переваг для обох сторін.

Проте режим автономних торговельних преференцій не є чинним на сьогодні у зв'язку з набуттям чинності Угодою про асоціацію, а саме її економічною частиною, 1 січня 2016 року.

Натомість з боку ЄС було надано ряд засобів для спрощення експорту товарів з України. Одним із таких є безмитні тарифні квоти, які застосовуються для частини сільськогосподарської та харчової продукції і поширюються на 36 видів товарів, причому по 4 видах встановлено додаткові обсяги [2]. Список товарів, на які розповсюджуються митні квоти, міститься в додатку I-A до Глави 1 Угоди про асоціацію. “Тарифна квота — це дворівневий митний тариф, пов'язаний з кількістю товару, при якій задану кількість товарів може бути імпортовано за “пільговою” (тобто нижчою) ставкою мита протягом певного періоду часу” [7]. Як бачимо, надання митних квот Європейським Союзом, в рамках активної допомоги українським виробникам, показує важливість торгових відносин з Україною для економіки ЄС.

За умовами Угоди про асоціацію “адміністрування тарифних квот ЄС здійснюється за двома принципами:

- “перший прийшов – перший обслуговується”

ячмінна крупа та борошно; м'ясо баранини; цукор; зерно зернових злаків, оброблене іншими способами; овес; продукти переробки солову та крохмалю; гриби; часник; оброблена продукція з молочних вершків; інші

цукор, виноградний та яблучний соки; цукрові сиропи; крохмаль; продукція з обробленого молока; харчові продукти; оброблена продукція із зернових; оброблені томати; солод та пшенична клейковина; цукрова кукурудза; оброблена продукція з цукру; сигари та цигарки; висівки, відходи та залишки; оброблена продукція з масла; манітол сорбіту; оброблений крохмаль; мед; етанол.

через систему імпорتنих ліцензій

м'ясо птиці; свинина; сухе молоко яйця та альбуміни; молоко, вершки, згущене молоко та йогурти; пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули; ячмінь, ячмінне борошно та гранули; яловичина; вершкове масло та молочні пасти; кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули”.

Принцип “перший прийшов — перший обслуговується” означає те, що оформлення ввезення товару в рамках тарифної квоти відбувається в залежності від наявності невикористаного залишку відповідної квоти на момент подачі супровідних документів. При чому першим оформлюється той товар, супровідні документи до якого надійшли першими).

Принцип імпортного ліцензування означає те, що імпортери української продукції подають відповідну заявку на право здійснення імпорту (видачу ліцензії) до Генерального Директорату Європейської Комісії “Аграрні питання та розвиток сільської місцевості”[7].

З 2014 року було внесено низку змін до безмитних тарифних квот з боку ЄС, що пов'язано зі зростанням торговельного обороту між Україною та Європейським Союзом.

Зокрема, “з 1 жовтня 2017 р. ЄС запровадив додаткові безмитні тарифні квоти (автономні торговельні преференції) на сільськогосподарську та харчову продукцію, яка користується найбільшим попитом в ЄС, терміном на 3 роки в рамках тимчасових додаткових торговельних преференцій ЄС для України ячмінь, ячмінне борошно та гранули, оброблене зерно та борошно, оброблені

томати, виноградний сік, овес, кукурудза, кукурудзяне борошно та гранули, пшениця м'яка, пшеничне борошно та гранули" [32].

У 2019 р. збільшено обсяги тарифних квот на м'ясо птиці, що гарантувало забезпечення інтересів українських виробників (зміни до Додатка I-A до Угоди про асоціацію в частині зміни зобов'язань Європейського Союзу).

17.01.2022 в офіційному журналі ЄС опубліковано інформацію щодо набуття чинності Угоди у формі обміну листами між Європейським Союзом та Україною про внесення змін до торгових преференцій щодо м'яса птиці та

переробленого м'яса птиці, передбачених Угодою про асоціацію, яка набуває чинності 01.02.2020, як це передбачено зазначеною Угодою у формі обміну

листами" [2]. Виходячи зі змін, зроблених з боку ЄС, можна дійти висновку, що найбільшим попитом серед української агропродукції користуються зернові культури та продукти їх обробки, а також м'ясна продукція.

Важливим кроком у торговельно-економічній співпраці між Україною та ЄС стала тимчасова лібералізація торгівлі з Європейським Союзом. Підставою для цього рішення стало прохання України максимально полегшити умови експорту продукції в умовах війни з метою посилення торговельних відносин

з ЄС та продовження експорту до інших країн світу. Розуміючи важливість економічної допомоги Україні під час повномасштабної війни, Рада ЄС ухвалила, що з 24 травня 2022 року до 5 червня 2023 року буде діяти такий режим торгівлі, який передбачає:

- Тимчасове призупинення дії всіх тарифів, передбачених Додатком I-A до

Угоди про асоціацію, а саме:

- скасування мит для промислової продукції, що підлягали поступовому скасуванню впродовж семи років, тобто до кінця 2022 року;

- призупинення застосування системи вхідних цін для фруктів та овочів;

- призупинення усіх квот для сільськогосподарської продукції.

• Тимчасове призупинення антидемпінгових мит на імпорту товарів походженням з України, що є чинними станом на дату набрання чинності цим Регламентом.

• Тимчасове призупинення застосування глобальних захисних заходів щодо імпорту походженням з України”[5].

Таким чином, торговельно-економічні відносини між Україною та ЄС розвиваються, незважаючи на складну ситуацію, демонструючи міцний зв’язок сторін.

Для підтвердження важливості ролі митних квот в експорті продукції аграрного сектору України можна навести діаграму, яка містить обсяги тарифних квот у 2016-2021 роках для 10 товарів, що користуються найбільшим попитом.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

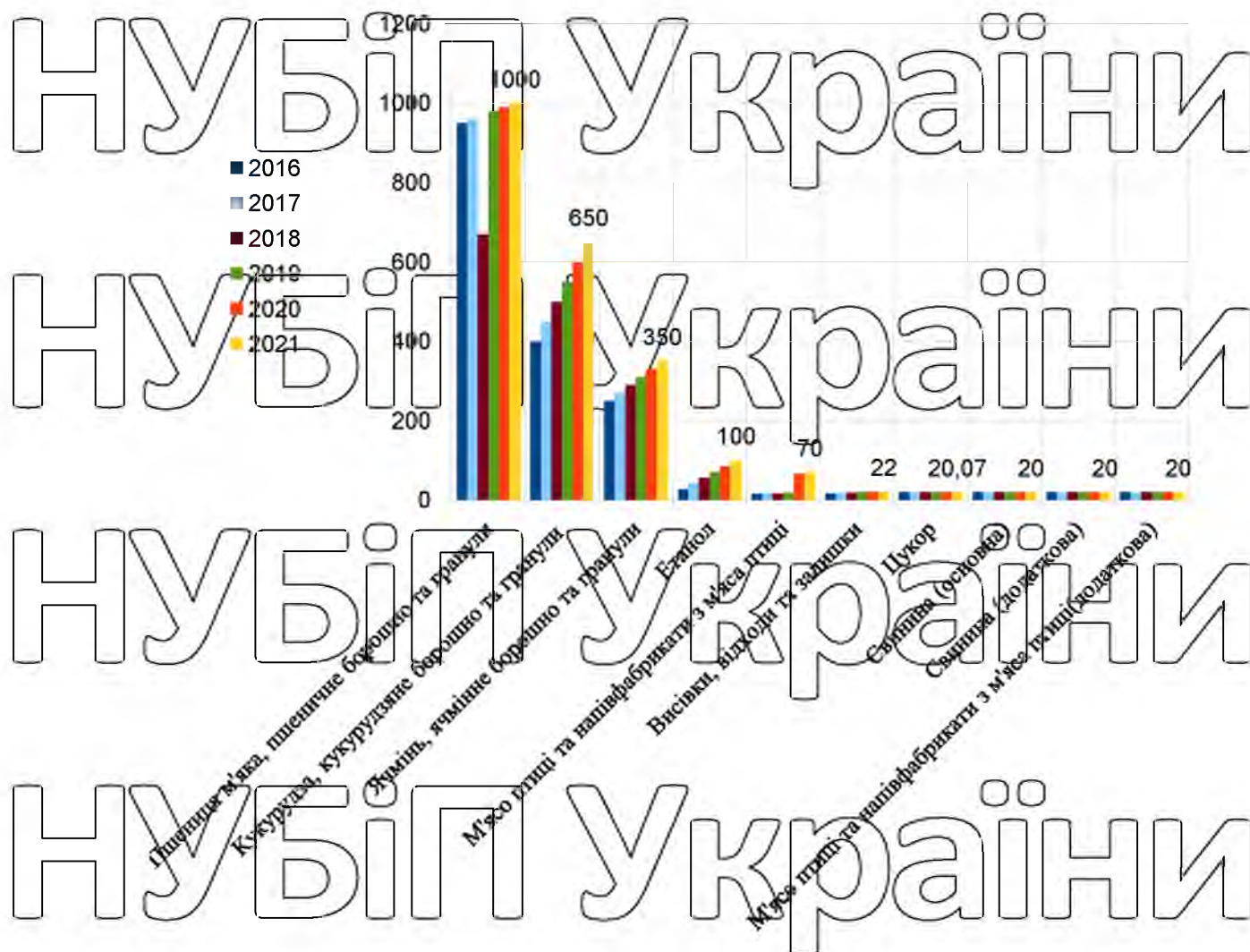

Рис. 2.2. Обсяг тарифних квот у 2016-2021 роках

(ТОП-10 товарів), тис. тонн

Як бачимо з рисунку, найбільшим іспитом в Європейському Союзі користуються зернові культури та борошно, а також м'ясна продукція, зокрема свинина та м'ясо птиці. Також можна помітити великий розрив в наданому обсязі тарифних квот між товарами. Так, тоді як пшениця, ячмінь, кукурудза та їх борошна та гранули займають широкую нішу від 350 до 1000 тис. тонн отриманої квоти, решта товарів мають значно менші значення. Таким чином можна дійти висновку, що продукцією аграрної сфери України з найбільшим оборотом є продукція рослинництва, а саме зернові культури.

Війна в Україні стала тяжким випробуванням для України в усіх сферах суспільного життя. Постійна загроза обстрілів та окупація південної та східної

частини України значно ускладнили виробництво товарів та надання послуг. Це торкнулося й аграрної сфери, яка також є тісно пов'язаною з продовольчою безпекою.

“Продовольча безпека — здатність країни забезпечити людям доступ до якісних та корисних продуктів харчування. Згідно з Римською декларацією про всесвітню продовольчу безпеку, кожна країна повинна забезпечити право людини на повноцінне харчування. В цьому документі зазначені такі компоненти продовольчої безпеки: фізична і економічна доступність, продовольча незалежність, надійність відносно сезонних і погодних коливань та стійкість зростання виробництва.

На рівень продовольчої безпеки в окремій країні впливає декілька чинників: обсяги виробництва, погодні умови, географічне розташування та багато інших, навіть корупція. У 2012 році дослідницький підрозділ журналу року складався з трьох загальних показників: якість та безпека, фінансова доступність і фізична доступність. Тоді додали четвертий показник — природні ресурси та стійкість”[41].

Південь України є степовою територією, тому там високорозвиненим є сільське господарство, а саме рослинництво. Також важливим фактором є шляхи експорту продукції рослинництва з України. Здебільшого до початку повномасштабної війни аграрний експорт здійснювався шляхом морських перевезень з портів Одеської, Миколаївської та Херсонської областей. Так, “до війни українські чорноморські порти становили 90% експорту зернових і олійних культур”[21].

На прее-конференції з нагоди подання Щорічної доповіді НАТО за 2021 рік генеральний секретар НАТО Йенс Столтенберг заявив: “...блокування російською федерацією морських портів України створює великі проблеми для всього світу, оскільки порушує глобальну продовольчу безпеку”. За його словами, Чорне море та порти України є ключовим елементом для експорту зерна та

продуктів харчування для решти світу. Відтак, російська блокада українських портів – це не лише проблема України, а й всього світу”[3].

У зв'язку з продовольчим питанням Європейський Союз є важливим партнером України. Одним із проявів солідарності ЄС з Україною, Комісія (Європейська Комісія — прим. Автора) 12 травня 2022 року презентувала план дій, метою якого є створення “Шляхів солідарності”, щоб забезпечення експорту українського зерна, та імпорту необхідні товарів – від гуманітарної допомоги до кормів для тварин і добрив.

Пріоритетними заходами, над якими Комісія, спільно з країнами-членами та зацікавленими сторонами, працюватиме в короткостроковій перспективі визначені:

- Додатковий вантажний рухомий склад, судна та вантажні автомобілі
- Пропускна здатність транспортних мереж і перевантажувальних

терміналів

- Митні операції та інші перевірки
- Зберігання товарів на території ЄС
- Поліпшення сполученості між Україною та ЄС у середньостроковій

перспективі”[21].

Важливим елементом діалогу ЄС-Україна в забезпеченні реалізації розроблених заходів стала неформальна зустріч міністрів сільського господарства країн членів ЄС, Молдови, Грузії та України (14-15.09.2022, Прага,

Чехія). На пленарному засіданні « «Забезпечення продовольчої безпеки – роль

сільського господарства та харчової промисловості ЄС у сталому глобальному

виробництві харчування», Міністр аграрної політики та продовольства України

Микола Сольський представив план щодо поглиблення співпраці ініціативи

«Шляхи солідарності», наголосивши на тому, що “експортні шляхи української

аграрної продукції через країни Європейського Союзу повинні стати постійними

та основними”[8]. Таким чином повномасштабна війна внесла зміни до

трансграничного співробітництва між Україною та ЄС.

Як бачимо, Європейський Союз активно допомагає Україні з експортом аграрної продукції та підтримкою продовольчої безпеки в Європі та світі. В рамках співробітництва було розпочато нову ініціативу, а також розроблено плани подальшого розвитку співпраці щодо експортних можливостей України в сучасних реаліях.

Тож можна дійти висновку, що аграрна продукція робить чималий внесок в зовнішньоторговельні відносини між Україною та ЄС, в першу чергу враховуючи показники експорту. Також великою є частка аграрної продукції в імпорті з країн Європейського Союзу. До того ж важливою виявилась роль ЄС в експортних можливостях України до інших частин світу та забезпеченні продовольчої безпеки.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

2.2. Розвиток аграрного сектору як частина євроінтеграції України у 2014-2022 роках

У тексті даної роботи було неодноразово згадано євроінтеграційні прагнення українського народу та бажання вступити до європейського політичного й економічного простору. Ці фактори є визначальними в орієнтації розвитку України як суверенної та незалежної держави, а також в орієнтації розвитку окремих галузей та сфер суспільної діяльності.

Однією із складових вектору розвитку України як європейської держави є поступове наближення законодавства до стандартів та норм Європейського Союзу. Так, у поданій попереду Угоді про асоціацію йдеться, що сторони “БАЖАЮЧИ просувати процес реформ та адаптації законодавства в Україні, що сприятиме поступовій економічній інтеграції і поглибленню політичної асоціації, ВПЕВНЕНІ в необхідності для України впроваджувати політичні, соціально-економічні, правові та інституційні реформи з метою ефективного виконання цієї Угоди та будучи відданими рішучий підтримці цих реформ в Україні, ЗВБОВ’ЯЗУЮЧИСЬ забезпечувати поступову адаптацію законодавства України до *acquis* ЄС відповідно до напрямів, визначених у цій Угоді, та забезпечувати ефективне її виконання”[35].

Адаптація законодавства України до *acquis* ЄС проводиться відповідно до Закону України “Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу”. Так, у розділі II Закону наведено поняття “*acquis*” та “адаптація законодавства”: “*Acquis communautaire* Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ;

- адаптація законодавства - процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire*”[25].

Тож з цього випливає, що розвиток аграрного сектору України в першу чергу залежить від чинного законодавства Європейського Союзу, яке складає основу майбутніх реформ сектору як джерело права. Також важливо наголосити на прагненні Європейського Союзу до підтримки імплементації реформ в Україні, яке виражається у формі надання рекомендацій, фінансової підтримки, необхідної для здійснення змін тощо.

Також в рамках Угоди про асоціацію було встановлено перелік органів влади, відповідальних за певні галузі, зокрема й аграрну сферу. “Серед відповідальних за цей напрямок державних органів: Мінагрополітики, Держпродспоживслужба, Мінекономрозвитку, МЗС, Держрибагентство, Мін’юст, Мінприроди, МОЗ, Мінфін, ДФС, Держлісагенство. Відмітимо, що Мінагрополітики та Держпродспоживслужба найбільш задіяні в процесі імплементації зобов’язань. Не менш важливу роль відіграє й ВРУ”[16].

У контексті даного дослідження доцільно використовувати такі часові рамки – 2014-2022 роки – оскільки саме після підписання Угоди про асоціацію розпочався активний процес проведення реформ.

Основою проведення дослідження є щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію. Так, “Угода про асоціацію між Україною та ЄС передбачає здійснення моніторингу та оцінки виконання цього документа як спільно, так і окремо кожною Стороною.

Метою звіту є інформування громадян України, представників неурядових організацій, а також міжнародної спільноти, зокрема інституцій ЄС та його держав-членів, щодо прогресу України в реалізації цілей політичної асоціації та економічної інтеграції з Європейським Союзом. Звіти будуються відповідно до структури Угоди про асоціацію та доповнюються іншою актуальною інформацією”[19]. Саме тому доцільним є використання звітів як первинного джерела інформації щодо реформ, проведених Україною на шляху до європейської інтеграції.

Загалом з моменту підписання Угоди про асоціацію було видано 8 звітів про виконання Угоди, а також оцінку досягнення цілей Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [19]. Перший звіт при цьому охоплює неповний календарний рік, оскільки Угоду було підписано в червні 2014 року.

Таким чином перший звіт, який аналізується в межах дослідження, містить дані за вересень 2014 – січень 2015 років. Необхідно наголосити, що в рамках Угоди про асоціацію 17 вересня 2014 року було прийнято План заходів з імплементації Угоди. “На виконання Плану заходів міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади здійснюється підготовка планів імплементації актів законодавства ЄС, що схвалюються Урядом. Вказані плани імплементації спрямовані на забезпечення чіткого планування, належної підготовки до впровадження та комплексного моніторингу імплементації відповідних актів законодавства ЄС” [14].

На момент публікації звіту було прийнято 53 плани імплементації 60 актів законодавства ЄС. При цьому завдання мінагрополітики було виконано на 100%. Розпорядженням КМУ № 1144 від 26.11.14 схвалено 3 плани імплементації 3 актів законодавства ЄС в сфері відповідальності міністерства.

За період, охоплений звітом, було також проведено низку реформ в аграрній сфері. Зокрема, Державною службою статистики України було підготовлено та оприлюднено Стандартний звіт з якості щодо стану тваринництва, а також затверджено Номенклатуру продукції сільського господарства (від 15.10.14 № 300) та продукції рибальства й аквакультури (від 13.11.14 № 337), Методику проведення розрахунків основних статистичних показників виробництва продукції тваринництва (від 24.11.14 № 362), Методику проведення розрахунків основних статистичних показників виробництва продукції рослинництва (від 25.11.14 № 363) [14].

Окрім цього “забезпечено проведення широкої дерегуляторної реформи (12.02.2015 прийнято Закон України “Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення умов ведення бізнесу” (дерегуляція) (реєстр. №

1580 від 22.12.2014), яким зокрема приведено законодавство в окремих сферах у відповідність до законодавства ЄС, а саме – в агропромисловому комплексі (стимулювання раціонального використання сільськогосподарських земель та спрощення орендних відносин), при провадженні господарської діяльності з виробництва та обігу органічної сільськогосподарської продукції”[14]. Таким чином за період з вересня 2014 по січень 2015 року було затверджено низку документів щодо статистики, а також спрощено умови ведення бізнесу в аграрній сфері.

У 2015 році здійснено ряд реформ щодо агропромислового сектору. Зокрема, найбільш важливим кроком стало схвалення Концепції розвитку сільських територій (розпорядження Кабінету Міністрів України № 995-р). Дана концепція “визначає пріоритети розвитку сільських територій до 2025 року. Концепція спрямована на переміщення фокусу аграрної політики держави з підтримки аграрного сектора економіки на підтримку сільського розвитку”[11]. Широкий аналіз даного документу буде надано в наступному розділі в розрізі дослідження стратегій розвитку аграрної сфери України та ЄС.

Розпорядженням Кабінету Міністрів від 18 березня 2015 року № 357-р. було схвалено План заходів щодо дерегуляції господарської діяльності, який включає удосконалення умов здійснення підприємницької діяльності в деяких сферах, зокрема в аграрній. Підтримка сільськогосподарських виробників, окрім цього, є частиною Закону “Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо удосконалення адміністрування податку на додану вартість” від 16 липня 2015 р. № 643-VIII, згідно з яким “удосконалено систему електронного адміністрування ПДВ для забезпечення її ефективного функціонування на постійній основі сільськогосподарським товаровиробникам”[31].

Також йдеться про скорочення термінів оформлення карантинного та фітосанітарного сертифікатів (до одного дня), скасування обов’язкового карантинного сертифіката для перевезення зернових та олійних культур (буде видаватися тільки на вимогу компаній), а також необхідності отримання

карантинного сертифікату для внутрішніх перевезень. Ці нововведення мають на меті вирішення проблеми з затримкою вантажів, скорочення зайвих витрат компаній під час перевезення зерна і, як результат, здешевлення ланцюжків поставок української сільськогосподарської продукції”[11].

Таким чином, у 2015 році в Україні було затверджено основний документ щодо розвитку аграрної сфери, а також покращено умови ведення сільськогосподарської діяльності підприємствами.

Звіт про виконання Угоди про асоціацію за 2016 рік містить інформацію щодо прогресу реформування сільського господарства, рибальства та морської політики. Зокрема, “для сприяння збільшенню обсягів виробництва, насиченню внутрішнього ринку високоякісними продуктами харчування, поглибленню інтеграції українського аграрного виробництва до ринку ЄС та світових ринків Урядом України затверджено:

- детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) бджільництва (Постанова Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. №208);
- детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) тваринного походження (Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. №241);
- детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження (Постанова Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. №587).

Крім того, Наказом Мінагрополітики від 13 квітня 2016 р. №157 затверджено вимоги до продуктів з какао та шоколаду.

Також внесено зміни до Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам (Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2016 р. №609), якими удосконалено механізм використання коштів, спрямованих на фінансову підтримку фермерських господарств — переможців конкурсу”[13]. Як бачимо, в

2016 році здебільшого було проведено роботу щодо правил та вимог аграрного виробництва в Україні.

Щодо галузі рибальства в 2016 році “набула чинності Лист-угода від 25 жовтня 2016 р. щодо реформування органів рибоохорони України між Державним агентством рибного господарства України і Продовольчою та сільськогосподарською організацією ООН (ФАО) щодо реалізації проекту «Технічна допомога веденню відповідального рибальства і сталої аквакультури»”[13].

У 2017 звітному році Україна продовжила роботу з стратегією розвитку сільського господарства: “розпорядженням № 489 від 19 липня 2017 р. КМУ затвердив План заходів з реалізації Концепції розвитку сільських територій, а також з метою створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для розвитку фермерських господарств та сільськогосподарських кооперативів, покращення матеріально-фінансового становища сільського населення, прийнято розроблену Мінагрополітики Концепцію розвитку фермерських господарств та сільськогосподарської кооперації на 2018-2020 роки (постанова КМУ № 664-р від 13.09.2017)”[16].

В рамках виконання Угоди про асоціацію “наказом Мінагрополітики № 705 від 28.12.2017 р. внесено зміни до наказу Мінагрополітики № 157 «Вимоги до продуктів з какао та шоколаду» від 13.07.2016 (зарєєстровано в Мін’юсті за № 688/28818), яким імплементовано Директиву 2000/36/ЄС стосовно продуктів з какао та шоколаду, призначених для споживання людиною, імплементовано Директиву Ради 2001/111/ЄС про певні види цукру, призначені для споживання в їжу (згідно Наказу Мінагрополітики № 592 «Вимоги до видів цукрів, призначених для споживання людиною» (зарєєстровано в Мін’юсті за №

Мінагрополітики протягом 2017 року було розроблено та прийнято 9 постанов КМУ та 6 актів Мінагрополітики, що регулюють питання ведення реєстрів у сфері насінництва, ввезення насіння на територію України, видачі

свідощів агрономам-інспекторам, порядку сертифікації та маркування насіння і садивного матеріалу.

21 грудня 2017 року ВРУ прийняла Закон «Про безпечність та гігієну кормів», який імплементує положення Регламенту № 382/2005, що встановлює детальні правила застосування Регламенту Ради (ЄС) № 1786/2003 про спільну організацію ринку сухих кормових культур. 18 травня 2017 року ВРУ прийняла Закон «Про державний контроль, що здійснюється з метою перевірки відповідності законодавству про безпечність та якість харчових продуктів і кормів, здоров'я та благополуччя тварин».

Отже, у 2017, Україна виконала низку зобов'язань щодо:

- встановлення правил пакування базового, сертифікованого насіння для продажу та умов його реалізації на ринку;
- дерегуляції у сфері сертифікації кормових культур;
- затвердження порядку способів обробки фруктової сировини для виробництва соків та деяких подібних продуктів, призначених для споживання людьми» [16].

У 2018 році Україна зробила такі досягнення в аграрній сфері:

- «ухвалений Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»;
- створено прозорі умови для виробництва та обігу органічних продуктів, що забезпечить зростання довіри інвесторів до сфери органічного виробництва та підвищить конкурентоспроможність української органічної продукції та сприятиме розширенню зовнішніх ринків збуту (Закон України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції»);
- в межах напрямку «Політика якості» ВРУ прийнято в першому читанні Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень»;

• забезпечено ринковий обіг насіння та садивного матеріалу та удосконалено процедуру державної реєстрації майнових прав інтелектуальної власності на сорти, що спрямовано на захист від правопорушень та зловживань у цій сфері (Постанова КМУ № 755));

• посилено гарантії щодо відкритості, прозорості й системності реєстрації сортів, дотримання принципів неупередженості та доступності у відносинах, які виникають між юридичними і фізичними особами, компетентним органом, експертним закладом, під час науково-технічної експертизи та реєстрації прав, сертифікації насіння, захисту прав інтелектуальної власності за рахунок визначення механізму затребування зразків посадкового матеріалу батьківських компонентів об'єкта заявки (Постанова КМУ № 756);

• удосконалено процедури набуття прав на сорти рослин, посилено гарантії щодо відкритості, прозорості й системності реєстрації сортів рослин (Постанова КМУ № 757);

• забезпечено відкритість, прозорість й системність державної реєстрації прав на сорти рослин, дотримання принципів неупередженості та доступності у відносинах, які виникають між юридичними і фізичними особами та Мінагрполітики (Постанова КМУ № 774) 17.

2019 звітний рік виявився не надто активним у впровадженні реформ щодо аграрної сфери, проте було прийнято два документи, що наближують Україну до виконання Угоди про асоціацію:

• Прийнято наказ Мінагрполітики № 330 від 19.06.2019 «Про затвердження вимог до меду», яким гармонізовано правила торгівлі медом та захист прав споживачів до законодавства ЄС.

• Прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення правової охорони географічних зазначень» від 20.09.2019 № 123-ІХ, яким визначаються вимоги та коло осіб, які мають право на державну реєстрацію географічного зазначення (ГЗ), умови надання правової

охорони ГЗ, підстави для відмови в наданні такої охорони, а також перелік прав та обов'язків, що випливають з державної реєстрації ГЗ [18].

У 2020 році було опубліковано збірний звіт за 2015-2020 роки. Тому частина інформації сходиться з даними за попередні роки. Саме в 2020 році міністерством економіки України було затверджено:

- “порядок ведення Переліку органів іноземної сертифікації, що забезпечило врегулювання питання визнання сертифікатів, що засвідчують органічне виробництво та/або обіг органічної продукції згідно із законодавством іншим, ніж законодавство України;
- перелік речовин (інгредієнтів, компонентів), які дозволено використовувати в процесі органічного виробництва та які дозволені до використання у гранично допустимих кількостях;
- процедуру розгляду апеляцій на рішення органів сертифікації. Реалізація положень наказу Міністерства сприятиме об'єктивності та прозорості функціонування ринку органічної продукції, а також добросовісній конкуренції;
- єдину уніфіковану форму заявки на внесення до Державного реєстру органів сертифікації у сфері органічного виробництва та обігу органічної продукції;
- забезпечено ефективну діяльність органів сертифікації” [12].

У 2021 році було прийнято низку законів щодо реформування аграрної сфери. Зокрема, важливим стало набуття чинності 1 липня 2021 року Законом України від 31 березня 2020 року № 552-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо умов обігу земель сільськогосподарського призначення». Прозорість та інклюзивність проведення земельної реформи мають гарантувати додаткові закони (4), які набули чинності з листопада “ 2020 року по червень 2021 року, які обмежили обіг землі обмежено фізичними особами з максимальною площею 100 га (до 1 січня 2024 року). Іноземці зможуть реалізувати право володіти землею тільки після проведення референдуму, який

заплановано на 2024 рік [47]. Таким чином, відбулася земельна реформа, яка дозволяє фізичним особам володіти земельними ділянками.

За Законом України № 1863-IX «Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві» (04.11.2021 р.) малі фермерські господарства

мають отримати доступ до кредитних ресурсів, які можна використовувати для придбання сільськогосподарських угідь. Завдяки діяльності Фонду малі та

середні фермерські господарства отримують часткове гарантування власних зобов'язань перед фінансовими установами за кредитними договорами. Як

зазначено, це має принести потрібну користь: знизити фінансові ризики для банків, надати фермерам доступ до ресурсів для фінансування

сільськогосподарських робіт, залучити додаткові кошти в рамках флагманських ініціатив Східного партнерства [45].

Зрештою в грудні 2021 року було прийнято Державну стратегію управління лісами України до 2035 року. Звіт за 2021 рік також містить дані щодо прогресу

виконання Угоди про асоціацію у числовому вираженні, яке становить 52% в галузі сільського господарства.

Звіту про виконання Угоди про асоціацію за 2022 рік ще не опубліковано, оскільки звітний рік ще не завершився. Проте за підтримки Європейського

Союзу Міністерство аграрної політики та продовольства України 12 серпня 2022 року запустило онлайн платформу Державний аграрний реєстр (ДАР), яка тепер

відкрита для реєстрації для всіх українських аграріїв.

ДАР — це єдиний цифровий хаб для агровиробників України. Платформа працює подібно до реєстрів сільгоспвиробників, які існують у всіх країнах-

членах ЄС. Агровиробники, зареєстровані в ДАР зможуть подати заявку на отримання державних субсидій, цільових, субсидованих кредитних програм, а також позик і технічної допомоги від ЄС та інших міжнародних донорів [9].

Таким чином, за період 2014-2021 роки, згідно з даними щорічних звітів про виконання Угоди про асоціацію, було здійснено низку реформ в аграрній

сфері, які є складовими євроінтеграційного процесу. Зокрема, прийнято ряд

законів щодо внесення змін в аграрних відносинах, імплементовано низку стандартів та норм європейського права щодо продукції аграрної сфери. Відповідальними органами затверджено документи щодо розвитку складових аграрної сфери на період до 2035 року (Державну стратегію управління лісами України до 2035 року, Концепцію розвитку сільських територій та Стратегію розвитку галузі рибного господарства України до 2030 р.р.).

Висновки до розділу 2

В рамках дослідження співробітництва між Україною та ЄС в аграрній сфері розглянуто торговельні відносини між сторонами та роль агропромислової та агропродовольчої продукції в цих відносинах. Наголошено на важливості підтримки з боку Європейського Союзу, зокрема у формі надання тарифних квот та впровадження ініціатив. Також було розглянуто прогрес України щодо виконання Угоди про асоціацію в аграрній сфері, починаючи з 2014 року. 52% виконання є досить високим показником у порівнянні з деякими сферами, проте є потреба у прискоренні прогресу для досягнення євроінтеграційного прагнення народу України. Важливим елементом відносин Україна-ЄС є також надання допомоги в забезпеченні продовольчої безпеки в регіоні та світі внаслідок наявної ситуації в Україні.

РОЗДІЛ 3

Перспективи розвитку відносин між Україною та ЄС в аграрній сфері

3.1. Порівняльна характеристика стратегій розвитку аграрної сфери

України та ЄС.

Важливим елементом дослідження в рамках магістерської роботи є не лише надати інформацію стосовно теперішнього стану досліджуваного об'єкта, а й надати оцінку перспективам розвитку даного об'єкта.

Однією з ключових ознак будь-якої сфери економіки є здатність до її розвитку владою держави та населенням. При цьому цей розвиток здебільшого є не спонтанним, а відбувається внаслідок поступового впровадження низки вдосконалень, які зазвичай є запланованими та логічно обґрунтованими.

У більшості країн світу такі плани розробляються відповідними органами влади у вигляді проєктів, які потім впроваджуються законодавчим актом.

Зазвичай цей проєкт називається Стратегією або Планом розвитку.

У контексті європейської інтеграції, важливою складовою національної Стратегії України є поступове виконання Угоди про асоціацію, що включає приведення законодавства та економіки до рівня стандартів ЄС, включно з аграрною сферою.

Тож необхідним елементом дослідження тематики магістерської роботи є аналіз стратегічних документів України та Європейського Союзу щодо розвитку аграрної сфери. Також варто виокремити роль ЄС в Стратегії України та роль України в Стратегії ЄС.

У 2020 році Президентом України Володимиром Зеленським було розпочато проєкт розвитку економіки на період до 2030 року. Було проведено загальний аудит економіки держави за останні 20 років, починаючи з 2000 року, зійшований Президентом України Володимиром Зеленським, результати якого оприлюднили 6 листопада 2020 року [23]. За результатами Аудиту було представлено проєкт «Вектори економічного розвитку». У розділі Аудиту «Глобальні тренди та їх вплив на економіку України» зазначається, що наша

держава є інтегрованим суб'єктом глобалізованої економіки, а отже в останньому десятиріччі на її економіку суттєво впливали мегатренди. Зокрема відмічено, що аграрний потенціал дозволяє значно підвищити присутність українських товарів на світових ринках і забезпечувати потреби у продовольстві, а сам сектор за останні 5 років вийшов на друге місце в експортно-торгівельних операціях, зі значною перевагою продукції рослинництва. Ще одним викликом є необхідність враховувати кліматичні зміни у планах соціально-економічного розвитку, що відповідає вимогам Європейського зеленого курсу”[23].

У “Векторах економічного розвитку” представлено візію, стратегічні напрями, індикатори та пріоритетні кроки в агросекторі. Зокрема, серед стратегічних цілей виділено:

- залучення прямих іноземних інвестицій за 10 років у розмірі 25 млрд дол. США;
- збільшення обсягів агроекспорту до 2030 року до 45 млрд дол. США.

А серед пріоритетних кроків для досягнення цілі є:

- перехід функціонування ДПСС на європейські принципи контролю та покращення міжнародної взаємодії;
- стимулювання розвитку R&D центрів міжнародних виробників ресурсів для агросектору (добрива, насіння, корми тощо) [4].

На сьогодні “Аудит” та “Вектори” є відправними точками для розробки Національної економічної стратегії України 2030. Головні напрями економічного розвитку, визначені в тісній співпраці представників Уряду та профільних асоціацій, експертів, бізнесу та народних депутатів, стали наступним кроком у розробці стратегічного документа та основою ґрунтового плану для покращення добробуту кожного українця”[23]. Таким чином основу Стратегії розвитку економіки України складає проєкт “Вектори економічного розвитку 2030”.

Окрім цього проєкту в Україні прийнято низку документів щодо аграрного розвитку, про які було згадано раніше: Державну стратегію управління лісами

України до 2035 року, Концепцію розвитку сільських територій та Стратегію розвитку галузі рибного господарства України до 2030 р. Ці документи містять плани розвитку визначених галузей-складових аграрної сфери.

Також за період повномасштабної війни Україна зазнала масштабних руйнувань інфраструктури. Тому владою України було розпочато проєкт відновлення України на 10 років. «Візія Відновлення України. «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій». План Відновлення України спрямований на прискорення стійкого економічного зростання. В рамках

плану визначено перелік Національних програм для досягнення ключових результатів [24]. Всього наразі опубліковано матеріали щодо 850 проєктів в рамках Плану. Зокрема представлено матеріали робочої групи «Нева аграрна політика».

Розпочнімо огляд з Концепції розвитку сільських територій. Даний документ було схвалено розпорядженням Кабінету міністрів України від 23 вересня 2015 р. № 995-р. «Концепція окреслює головні пріоритети розвитку сільських територій та механізм підготовки аграрного та сільського сектору держави до функціонування в умовах зони вільної торгівлі з ЄС.

Метою Концепції є створення необхідних організаційних, правових та фінансових передумов для сільського розвитку шляхом:

- диверсифікації економічної діяльності;
- збільшення рівня реальних доходів від сільськогосподарської та несільськогосподарської діяльності на селі;
- досягнення гарантованих соціальних стандартів і покращення умов проживання сільського населення;
- охорони навколишнього природного середовища, збереження та відновлення природних ресурсів у сільській місцевості;
- збереження сільського населення як носія української ідентичності, культури і духовності;

• створення умов для розширення можливостей територіальних громад/села, селища для розв'язання існуючих в них проблем;

• приведення законодавства у сфері сільського розвитку у відповідність із стандартами ЄС.

Реалізація Концепції дасть змогу перемістити фокус аграрної політики держави з підтримки аграрного сектору економіки на підтримку сільського розвитку - поліпшення якості життя та економічного благополуччя сільського населення”[26]. Таким чином Концепція є основоположним документом щодо зміни вектору державної підтримки на розвиток сільських територій.

В тексті Концепції наведено основні напрями її виконання:

- підвищення якості життя сільського населення;
- охорона та збереження природних ресурсів у сільській місцевості;
- диверсифікація та розвиток сільської економіки;
- удосконалення системи управління сільськими територіями;
- освіта та інформаційно-консультаційне забезпечення.

Дана Концепція слугує основою щодо розвитку сільських територій для покращення умов життя сільського населення, що збігається зі Стратегією розвитку Європейського Союзу. Таким чином ЄС становить орієнтир для України в цій сфері.

Другий документ для розгляду - Стратегія розвитку галузі рибного господарства України до 2030 р. “Головною метою «Стратегії розвитку галузі рибного господарства України до 2030 р.» є забезпечення сталого розвитку рибного господарства країни по трьох основних напрямках:

1. Розвиток рибогосподарського комплексу (аквакультура, марикультура, рибопереробка, допоміжні підприємства інфраструктури торгівля рибопродуктами) та рибпромислового комплексу країни (рибпромисловий флот та портова інфраструктура).

2. Підвищення соціально-економічних складових галузі.

3. Відновлення рибогосподарського потенціалу водних об'єктів України, їх екології, біорізноманіття водних біоресурсів, досягнення головних маркерів екологічного стану водою” [38].

Документ також містить основні стратегічні цілі розвитку галузі, серед яких нас цікавлять такі:

- “Модернізація галузі (структурна, повномасштабна), з розробкою необхідної законодавчої платформи, пристосованої до сучасних умов господарювання і яка забезпечить оптимальні умови розвитку галузі рибного господарства України;

- Формування та реалізація державної політики у сфері рибного господарства відповідно до міжнародних зобов'язань України, рекомендацій Комітету рибного господарства продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (ФАО) та кращих практик Європейського Союзу;

- Гармонізація галузевого законодавства України до норм ЄС” [38].

Як бачимо, дана Стратегія також ставить орієнтиром право Європейського Союзу в рамках виконання Угоди про асоціацію.

Державна стратегія управління лісами України до 2035 року містить ключові цілі розвитку галузі, зокрема:

- “запровадження ефективного управління лісами шляхом реформування діючої системи;

- забезпечення стійкості лісів до зміни клімату;

- проведення цифровізації галузі;

- розвиток рекреації;

- розвиток наукового потенціалу та створення належної системи підготовки фахівців” [39].

Стоєсно співпраці з ЄС даний документ включає таке положення: “З огляду на імплементацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та

Європейським Союзом та його державами-членами, з іншої сторони офіційно співпраця здійснюється в рамках Підкомітету Україна-ЄС Комітету Асоціації

Україна – ЄС у торгівельному складі стосовно виконання статті 294

вищезазначеної угоди”. Стаття 294 Угоди про асоціацію стосується торговельних питань щодо лісової продукції. Також вказано важливість співпраці щодо покращення правозастосування та управління в лісовій галузі.

Таким чином, три подані попередю документи включають стратегії розвитку відповідних галузей, беручи до уваги європейський вектор зовнішньої політики України та встановлюючи стандарти ЄС як орієнтир для досягнення встановлених цілей.

Щодо бачення розвитку аграрної сфери в Національній економічній стратегії України можна сказати, що в його основі лежить візія сектору: “Україна — один з глобальних центрів продовольчої безпеки, світовий лідер з постачання продуктів харчування з високою доданою вартістю та технічно інтенсивних сервісів для агросектору”. Тож стратегія розвитку аграрної сфери базується на ролі України як експортера продовольчих товарів.

В документі зазначено 6 основних стратегічних цілей розвитку галузі:

1. “Забезпечити стимулюючу та дорадну державну політику;
2. Забезпечити гравців ринку якісною наскрізною інфраструктурою;
3. Створити умови для виробників щодо можливості забезпечувати себе доступними матеріально-технічними ресурсами;
4. Збалансувати виробництво високо- та низькомаржинальних продуктів для збільшення прибутковості сектору;
5. Посприяти розвитку та повноцінному забезпеченню середовища для функціонування переробки;
6. Оптимізувати екосистему збуту агропродукції на внутрішньому та зовнішньому ринках”[4].

Наведені вище цілі формують фундамент подальшого розвитку галузі відповідно до євроінтеграційного вектору України, та також встановлюють європейські норми й стандарти в ролі орієнтира. Зокрема, в межах першої стратегічної цілі одним з пріоритетних кроків є перехід функціонування ДПС на європейські принципи контролю та покращення міжнародної взаємодії.

Також варто наголосити на ролі орієнтира окремих країн Європейського Союзу. Так, в аграрній сфері потужними країнами є Іспанія, Італія, Німеччина, Франція, Нідерланди. Ці країни визначені як приклади спрямування України.

Важливим елементом відносин між Україною та ЄС в аграрній сфері відповідно до Національної стратегії залишається торгівля товарами. Зокрема, ціль 6 включає такі заходи: забезпечення просування бренду українського продукту на зовнішніх ринках, налагодження сертифікації та узгодження вітчизняних норм з країнами-імпортерами та вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення експортної діяльності с/г кооперативі та с/г кооперативних об'єднань.

При цьому зазначено, що кардинальних змін потребує стан експорту технологічно інтенсивних сервісів, який наразі є незначним.

Серед стратегічно важливих документів, поданих попереду, найбільшу роль Європейському Союзу в розвитку аграрної сфери України надає План відновлення України. Зокрема, наголошено, що однією з ключових можливостей розвитку галузі є "високий рівень підтримки з боку міжнародної спільноти, зацікавленої у відновленні України як одного зі світових гарантів продовольчої безпеки"[27]. В попередньому розділі вже зазначалась роль підтримки ЄС в забезпеченні продовольчої безпеки за рахунок допомоги Україні в експорті продукції.

"Нова аграрна політика" встановлює такі стратегічні цілі для відновлення галузі: економічна трансформація АПК та розвиток аграрної інфраструктури. У свою чергу вони містять детальніші кроки для досягнення мети, які розділені на три етапи: червень 2022 року – кінець 2022 року, січень 2023 року – грудень 2025 року, січень 2026 року – грудень 2032 року.

Найбільшу зацікавленість для нас мають кроки, пов'язані з Європейським Союзом у вигляді наближення стандартів права, виробництва тощо.

Зокрема, в межах першого етапу ключовими цілями визначено виконання плану дій Україна-ЄС "Шляхи солідарності" для удосконалення українського

аграрного експорту та двосторонньої торгівлі, у тому числі: оптимізація режиму проходження пропускних пунктів на кордоні, спрощення процедур фітосанітарного та митного оформлення експортних вантажів із с/г продукцією та покращення взаємодії всіх учасників перевезень шляхом впровадження наскрізної системи планування перевантажень, впровадження електронних черг для автомобілів в портах тощо.

В межах другого етапу виокремлено такі ключові цілі:

- Розвиток кооперації, зокрема запровадження притаманної ЄС та США моделі оподаткування с/г кооперативів - "патронажних" дивідендів;
- Робота із встановлення безстрокового режиму не застосування квот та мит на українську продукцію зі стратегічними партнерами - ЄС, США, Канада, Японія.

В рамках третього етапу до 2032 року виокремлено такі ключові цілі:

- Імплементація в повному обсязі зобов'язань у сфері сільського господарства, санітарних та фітосанітарних заходів передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, проведення аудитів;
- Розвиток "Розумної Зеленої Угоди": поступове приведення вимог до українських сільськогосподарських виробників у відповідність до вимог Зеленого курсу ЄС з урахуванням української національної специфіки;
- Широкомасштабне навчання українських виробників щодо вимог європейського законодавства у сфері ведення сільського господарства, санітарних та фітосанітарних вимог, Зеленого курсу ЄС.

Як бачимо, роль Європейського Союзу залишається провідною як орієнтира для розвитку галузі, а також як головного торговельного партнера.

В межах "нові аграрної політики" для виконання цілей розроблено низку проєктів, які наблизять їх виконання та нададуть поштовх для подальшого розвитку сектору. Серед них:

- Будівництво "сухих" портів та транскордонних терміналів на заході України (Різний стандарт європейської та української кодів створює необхідність

нааявності перевалочних пунктів на західному кордоні для перевантаження агропродукції з вагонів українського стандарту на вагони європейського стандарту а також будівництво транскордонних терміналів з перевантаження зернових та олії через кордон Україна - Польща за допомогою олієпроводів та стрічкових конвеєрів);

- Розвиток річкового експорту агропродукції (Вантажно-транспортна інфраструктура ЄС значної мірою використовує річковий басейн Дунаю, в тому числі для доставки аграрної продукції. Використання українських портів річки Дунай дозволить знизити вартість логістики, збільшити логістичну спроможність українського експорту, активізувати експорт плодоовочевої продукції півдня України, а також експорт готової продукції);

- Сприяння переходу агропродовольчого сектору до “зеленого” зростання (Адаптація до клімату та пом'якшення його наслідків мають бути в центрі середньострокової трансформації сільського господарства та підготовки до вступу до ЄС. Державна політика та підтримка також мають зосередитися на створенні сприятливого середовища для залучення кліматичних/вуглецевих коштів та створення кліматичних “розумних” послуг та збору інформації);

- Будівництво нового транспортного коридору до портів Польщі та Литви на базі широкої залізничної колії (Різний стандарт європейської та української колії суттєво обмежує можливості експорту аграрної продукції в напрямку польських та литовських портів. Будівництво широкої колії по території Польщі дасть можливість зв'язати в єдину мережу українські та прибалтійські залізничні шляхи).

Ці проєкти мають на меті суттєво допомогти у відновленні аграрної сфери України після повномасштабної війни та розширити співробітництво з Європейським Союзом в межах галузі. Варто також наголосити на ролі ЄС у фінансовій підтримці поданих попереду проєктів, оскільки наразі українська економіка страждає від наслідків бойових дій та потребуватиме певного часу для відновлення.

Стратегія розвитку аграрної сфери Європейського Союзу вирізняється наявністю Спільної сільськогосподарської політики ЄС (The common agricultural policy — CAP). “CAP — це партнерство між суспільством і сільським господарством, яке забезпечує стабільне постачання продовольства, гарантує дохід фермерів, захищає навколишнє середовище та підтримує життєдіяльність сільських територій” [44]. Наявність спільної стратегії розвитку підкреслює взаємну інтеграцію країн-членів ЄС та значно спрощує економічні зв'язки всередині організації.

В рамках CAP сформовано Стратегічні плани країн ЄС, які “поєднують широкий спектр цільових втручань для задоволення їхніх конкретних потреб і досягнення відчутних результатів по відношенню до цілей на рівні ЄС, одночасно сприяючи Зеленій угоді” [44].

На 2023-2027 роки в Європейському Союзі було здійснено зміни до CAP. Так, “2 грудня 2021 року було офіційно ухвалено угоду про реформу Спільної сільськогосподарської політики. Нове законодавство, яке має набути чинності у 2023 році, прокладає шлях до більш справедливої, екологічнішої та більш орієнтованої на продуктивність CAP.

Воно буде спрямоване на забезпечення сталого майбутнього для європейських фермерів, надання більш цілеспрямованої підтримки невеликим фермам і надання більш гнучкості для країн ЄС для адаптації заходів до місцевих умов” [49].

Спільна сільськогосподарська політика включає в себе низку програм для фінансування цілей розвитку галузі.

Серед таких програм є Європейський фонд сільськогосподарських гарантій (European agricultural guarantee fund — EAGF). Цей фонд “допомагає фермерам ЄС забезпечити безпечне постачання безпечних, здорових і доступних продуктів харчування. Через EAGF країни ЄС повинні пропонувати:

- базову схему оплати для фермерів
- зелені прямі платежі (для методів сталого землеробства)

• виплати молодим фермерам

Країни ЄС також можуть використовувати EAGF для фінансування конкретних схем допомоги малим і середнім фермам, фермерам, які працюють у зонах природних обмежень, і секторам, які зазнають труднощів.

EAGF також фінансує заходи з підтримки та стабілізації сільськогосподарських ринків”[46].

“Європейський сільськогосподарський фонд розвитку сільської місцевості у програми розвитку сільської місцевості (rural development programmes – RDP).

RDP складаються із заходів і проектів, які сприяють досягненню загальноєвропейських цілей:

- підвищення конкурентоспроможності сільського господарства
- заохочення сталого управління природними ресурсами та кліматичних заходів

• досягнення збалансованого територіального розвитку сільських господарств і громад”[45]. Ці програми мають термін дії з 2023 по 2027 роки.

Таким чином, фінансування розвитку аграрної сфери та сільських територій в Європейському Союзі відбувається на основі Спільної сільськогосподарської політики та програм в її межах.

Варто також надати оцінку важливому стратегічному документу щодо розвитку галузі, який має назву “Strategic Plan 2020-2024 Directorate-General for Спільній сільськогосподарській політиці ЄС та включає виконання основних її

цілей:

- підвищити продуктивність сільського господарства;
- забезпечити справедливий рівень життя сільськогосподарської громади;
- стабілізувати ринки;
- забезпечити наявність запасів;

• забезпечити надходження товарів до споживачів за розумними цінами.

В рамках Стратегічного плану виокремлено 12 спеціальних цілей, виконання яких сприятиме втіленню основних цілей CAP.

З них найбільший інтерес відповідно до теми дослідження становлять цілі 8 “Сприяння успішному завершенню (поточних) переговорів щодо міжнародних угод, забезпечення ефективної реалізації чинних угод (включно з підтримкою торговельних потоків і відкритості ринку) і розбудова стратегічних відносин з Африкою в агропродовольчому секторі” та 10 “Підготовка країн до майбутнього членства в ЄС: конкурентоспроможний агропродовольчий сектор, безпечніша їжа, зростання сільських районів, більш стійкі природні ресурси та сучасне управління”.

Відповідно до цілі 8 “метою DG AGRI на 2020-2024 роки буде побудова стабільних відносин зі Сполученим Королівством та подальша лібералізація торгівлі сільськогосподарською продукцією з іншими сусідами, а також захист географічних зазначень, зокрема шляхом модернізації поточних угод або переходу до перегляду положень, таких як Туніс чи Україна”. Таким чином, Європейський Союз підкреслює важливість наявності торговельних відносин з Україною та роль Угоди про асоціацію в цьому. Також наголошується на необхідності періодичного перегляду положень даної Угоди для врахування наявної ситуації.

Документ містить певні положення щодо підтримки партнерів Європейського Союзу на шляху до вступу. Зокрема, “завдяки Інструменту допомоги перед вступом (IPA III) ЄС продовжуватиме надавати допомогу, щоб допомогти підготувати партнерів до майбутнього членства в Європейському Союзі та підтримувати процес їх вступу. Допомога перед вступом підтримує бенефіціарів у прийнятті та впровадженні ключових політичних, інституційних, соціальних та економічних реформ для відповідності цінностям ЄС і поступового узгодження з правилами, стандартами, політикою та практикою ЄС. IPA III також буде спрямована на зміцнення економічного та соціального розвитку,

в тому числі шляхом допомоги розвитку сільського господарства та сільських районів, що має збільшити здатність сектора справлятися з конкурентним тиском і ринковими силами в ЄС". Такий крок показує рішучість Європейського Союзу до підтримки і України включно як майбутнього члена організації та значно спрощує розвиток галузі як необхідного кроку для інтеграції.

Таким чином, в стратегічних документах щодо розвитку аграрної сфери України містяться положення щодо необхідності гармонізації стандартів права та виробництва з Європейським Союзом, щодо ролі ЄС як орієнтира розвитку галузі та фінансової підтримки ЄС. Тоді як Європейський Союз визнає важливість надання допомоги Україні як одному з партнерів та сусідів організації.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

3.2. Прогнозування наслідків розвитку співробітництва між Україною та ЄС в аграрній сфері.

Останнім етапом дослідження теми магістерської роботи є надання прогнозів щодо розвитку теми. У межах роботи цей прогноз буде здійснюватись на основі поданих попереду даних.

По-перше, варто наголосити на пріоритетності євроінтеграційного вектору української зовнішньої політики, який включає виконання завдань Угоди про асоціацію.

Зокрема, однією з головних цілей “Нової аграрної політики” є імплементація в повному обсязі зобов’язань у сфері сільського господарства, санітарних та фітосанітарних заходів передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, проведення аудитів.

Загалом від виконання цих зобов’язань очікуються такі результати в сфері сільського господарства та розвитку сільських територій:

- “Ширші можливості для компаній у контексті співпраці та обміну знаннями, досвідом і технологіями;
- Адаптація стандартів аграрної продукції та інфраструктури аграрних ринків і полегшення доступу продукції українських аграрних компаній на ринок ЄС;
- Підвищення якості аграрної продукції через підвищення екологічних стандартів її виробництва;
- Зростання зайнятості та добробуту місцевих громад в аграрних регіонах країни;
- Модернізація державної аграрної політики у відповідності до вимог законодавства ЄС;
- Розвиток стандартів та інфраструктури аграрного ринку”[32].

Щодо галузі рибальства та морської політики виконання умов Угоди про асоціацію надає базу для отримання таких результатів для розвитку галузі:

• Створення більш сприятливого середовища для роботи компаній, що займаються рибальством і морським промислом;

• Закладення сприятливих умов для зростання вантажообігу через даний транспортний коридор, збільшення доходів транспортних і торговельних компаній, а також прискорення товаропотоків у цілому між Україною та ЄС.

• Створення кращого бізнес-клімату в галузі рибальства та морської політики дозволить створити передумови для збільшення зайнятості в цьому секторі та поліпшити умови розвитку прибережних спільнот.

• Гармонізація відповідних політик зі стандартами ЄС дозволить створити адекватну систему регулювання ринку рибальства та морських промислів” [29].

Поступова економічна інтеграція України до Європейського Союзу продовжує посилювати роль організації в зовнішній торгівлі України. Так, Міністерство аграрної політики та продовольства України в травні 2021 року заявило, що “експорт української аграрної продукції до Євросоюзу постійно зростає, і все більше українських виробників відчують переваги від зони вільної торгівлі з другою з величиною економікою світу. Ми ж, в свою чергу, далі працюємо над усуненням технічних бар’єрів, які заважають українським виробникам нарощувати експорт до країн ЄС” [42]. Тож, відштовхуючись від цих слів, можна сказати, що роль аграрної продукції в зовнішній торгівлі між Україною та ЄС буде зростати й надалі внаслідок розвитку галузі.

Виконання Угоди про асоціацію підтверджує європейську ідентичність України, яка виражається також через пропаганду європейських цінностей. Зокрема, через економічну інтеграцію досягається 4 з них:

“Перша, це повага до людини та її прав. В тому числі, до права вільно займатися будь-якою законною діяльністю.

Друга виходить із першої – це свобода торгувати на вигідних умовах з Євросоюзом.

Третя – рівність, адже завдяки Угоді про асоціацію мінімізуються бар'єри для доступу українських виробників сільськогосподарської продукції на ринок ЄС.

І четверта – демократія, тому що ці зміни відбуваються в інтересах українців та відповідають прагненням жити вільним та заможним життям”[42].

Також необхідно надати оцінку деяким проєктам в рамках “Нової аграрної політики”, оскільки документ містить положення щодо очікуваних економічних результатів після їх впровадження.

Зокрема, від реалізації проєкту “Будівництво “сухих” портів та транскордонних терміналів на заході України” очікується збільшення потенціалу експорту ~12 млн. тонн продукції переробки, 4 млн тонн зернових, 1 млн тонн олії, валютна виручка 6,2 млрд. доларів на рік.

Проєкт “Розвиток річкового експорту агропродукції” надасть необхідні ресурси інфраструктури для збільшення потенціалу експорту ~12 млн. тонн плодосочевої продукції та продукції переробки, валютна виручка 18 млрд дол. на рік.

За рахунок реалізації проєкту “Будівництво нового транспортного коридору до портів Польщі та Литви на базі широкої залізничної колії” очікується зниження логістичних ризиків шляхом диверсифікації експорту. Додатковий шлях дозволить збільшити експорт на 12 млн тонн зернових в рік.

До того ж варто надати інформацію щодо проєкту “Сприяння переходу агропродовольчого сектору до “зеленого” зростання”. Він базується на “зеленій угоді” Європейського Союзу. Ця угода є документом, який “повинен зробити європейський континент нейтральним до зміни клімату.

Значну частину програми займає трансформація сільського господарства: стратегія зі сталого використання хімікатів та зменшення викидів CO2 у повітря.

В рамках цієї стратегії передбачена низка трансформацій, зокрема для сільської місцевості, модернізація та зміни в підходах до роботи аграрних підприємств,

пакет кліматичних законів, розвиток біоенергетики, відновлюваної енергії та екопродукції [20].

Тож поданий попереду проєкт, згідно з текстом “Нової аграрної політики” має надати економічний ефект за рахунок зниження нестабільності сільськогосподарського виробництва через зміну клімату, додаткових інвестиційних ресурсів для фермерів та підтримки/розширення доступу до ринку із посиленими екологічними вимогами.

З іншого боку, існує низка ризиків “зеленої угоди” ЄС для аграрної політики України та підприємців галузі. Зокрема, “одним з інструментів цієї нової кліматичної політики розглядається запровадження так званого механізму прикордонного вуглецевого коригування (Carbon Border Adjustment Mechanism або CBAM). По суті, це спеціальний податок на викиди вуглецю, який планується застосовувати до продукції, що імпортується у ЄС із країн, які не приділяють належної уваги зменшенню викидів парникових газів.

Таким чином, затягування із запуском програми шкодить репутації України як надійного учасника глобальних процесів з протидії зміні клімату, а також збільшує ризики можливого застосування до продукції, що походить з України, вищезгаданого прикордонного вуглецевого коригування”. Тож дана програма Європейського Союзу може становити загрозу для аграрної продукції України шляхом збільшення вартості виробництва” [20].

Іншим чинником загрози для підприємців в рамках цієї угоди є відсутність системи моніторингу за викидами в Україні станом на сьогодні. Так, “дані про викиди CO₂ подаються підприємствами за обов’язковою формою Державної служби статистики «№2-ПП (повітря)». Вараз затвердженої методики розрахунку викидів парникових газів в Україні немає.

Тому ризиком для підприємств є такі фактори:

- зараз підприємства розраховують обсяг викидів CO₂, як захочуть. А із впровадженням системи МЗВ рахуватимуть умовно правильно і можуть

з'явитися претензії податкової, якщо викиди сильно збільшаться. Вийде, що вони всі роки недоплачували екоподаток за CO2;

- неготовність метрологічних систем (ваги, витратоміри газу) та лабораторій з визначення вмісту вуглецю в матеріалах до виконання вимог системи МЗВ щодо точності/похибки”[20].

Дана угода встановлює певні ризики і для аграрної політики України, оскільки “потрібно зараз розуміти, які конкретно виклики стоять перед різними галузями виробництва, а також – ключові інструменти, які знадобляться для конструктивної реакції на ці виклики і які поки що не прописані. Нам потрібно продіагностувати і аграрний сектор, і індустріальний сектор, і металургію. Тобто перевірити ключові експортоорієнтовані галузі на відповідність новим вимогам і розробити чіткі кроки з модернізації виробничих потужностей, щоб зменшити шкідливі викиди”[20]. Тож внаслідок формування “зеленої угоди” Україна

отримала нові завдання на шляху до євроінтеграції, що певною мірою ускладнює цей процес.

Певну загрозу також становлять норми та стандарти продукції в Європейському Союзі, оскільки деякі підприємства на сьогодні не мають можливостей до переорієнтації потужностей виробництва. Тож за умови вступу України до ЄС такі підприємства ризикують повністю вийти з ринку, оскільки внутрішній ринок України теж буде користуватись нормами ринку ЄС. З іншого боку, процес інтеграції є довготривалим, тому аграрні підприємства мають час на реформування стандартизації та виробництва.

Серед позитивних сторін розвитку відносин між Україною та ЄС є отримання всіх механізмів підтримки аграрної сфери за умови інтеграції України. Зокрема, це доступ до фінансування згідно зі Спільною сільськогосподарською політикою з різноманітних фондів.

Також варто наголосити на наявності низки допоміжних факторів за умови приєднання України до Європейської економічної зони. Це спростить торговельні відносини між Україною та ЄС

НУБІП України

Тож розвиток відносин між Україною та Європейським Союзом в аграрній сфері приносить для України низку переваг в економічній перспективі. Проте існує також і низка загроз, зокрема невідповідність стандартів, можливість нанесення шкоди репутації України за умов невиконання “зеленої угоди” тощо.

Висновки до розділу 3

НУБІП України

У межах дослідження було проаналізовано основні стратегічні документи щодо планів розвитку аграрної сфери в Україні та Європейському Союзі. Надано оцінку ролі ЄС в розвитку аграрної сфери України відповідно до цих документів.

Зпрогнозовано результати еволюції співпраці між Україною та ЄС в аграрній сфері для бізнесу та для України в цілому.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

ВИСНОВКИ

Отже, в рамках дослідження було досягнуто таких результатів:

- успішно описано та проаналізовано об'єкт та предмет дослідження;
- реалізовано поставлені завдання:
  - розглянуто підгрунття співробітництва та його розвитку між Україною та Європейським Союзом;
  - проаналізовано механізми співпраці в аграрній сфері між Україною та Європейським Союзом;
  - надано оцінку перспективі розвитку відносин між Україною та ЄС та його вплив на аграрну сферу обох сторін.

Зокрема:

- охарактеризовано історію розвитку відносин між Україною та ЄС за період 1991-2022 роки. Визначено ключові етапи двосторонньої співпраці та її вплив на вектори політики України;
- проаналізовано Угоду про партнерство та співробітництво, Меморандум про взаєморозуміння та Угоду про асоціацію як основоположні документи розвитку відносин Україна-ЄС в аграрній сфері;
- визначено роль агропродовольчої продукції в зовнішньоторговельних відносинах між Україною та ЄС та її вплив на економіку України. Надано оцінку підтримки Європейського Союзу щодо підтримки продовольчої безпеки в регіоні та світі;
- проаналізовано основні реформи аграрної сфери на шляху до євроінтеграції України та в рамках виконання Угоди про асоціацію;
- надано порівняльну характеристику стратегічним документам України та Європейського Союзу щодо бачення розвитку аграрної сфери.
- описано основні переваги та ризики розвитку відносин між Україною та ЄС для аграрної сфери та її удосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Б
е
2. Б
з

НУБІП України

3. Блокада українських морських портів військами РФ порушує продовольчу

НУБІП України

4.
5.
6.
7. Вільна торгівля з Європейським Союзом. Тарифні квоти в рамках вільної торгівлі з ЄС

НУБІП України

8. Експортні шляхи через ЄС повинні стати постійними для української

9. За сприяння ЄС Україна запустила Державний аграрний реєстр, онлайн

НУБІП України

НУБІП України

10.
11. Звіт про виконання Порядку денного асоціації та Угоди про асоціацію між

НУБІП України

12. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ

13. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ

14. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським

НУБІП України

15. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ
НУБІП України

16. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ

17. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ

18. ЗВІТ ПРО ВИКОНАННЯ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ
НУБІП України

19.

20. Зелена угода Європи, або основи Green Deal: що принесе агросектору

21. Комісія відкриває «Шляхи солідарності», щоб допомогти Україні

22. Меморандум про взаєморозуміння щодо діалогу з питань сільського господарства між Міністерством аграрної політики України та Генеральним Директором Європейської Комісії

23. Н
24. ПЛАН ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ <https://recovery.gov.ua>

25. «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»: Закон України 18 березня 2004 року № 1629-IV

26. Ш
27. Проект Плану відновлення України Матеріали робочої групи «Нова

28. Пугачова К. М., Шеремет О. О. Зовнішньоторговельні відносини України ЄС. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 85 — 90.

29.

31. С
і
32. Ё
33. С
В

НУБІП України

34. С
35. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України №1678-VII від 10.11.94 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

НУБІП України

36. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами: Закон України №237/94-ВР від 10.11.94 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text

37. У

38. Умови сталого розвитку галузі рибного господарства України (Частина 2 –

НУБІП України

39. У

40. Нимбалюк І., Риковська Л., Теоретичний аналіз сутності та складників дефініції «аграрна сфера» // РОЗДІЛ І. Економічна теорія та історія економічної думки. 4, 2017

НУБІП України

41. Що таке світова продовольча безпека і чому Україна посідає 63 місце у рейтингу — 23 квітня 2018

42. Ж

43. Як працюватиме безвіз? 6 квітня 2017

НУБІП України

НУБІП України
(переклад автора)
(переклад автора)

НУБІП України
(переклад автора)
(переклад автора)
(переклад автора)

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України